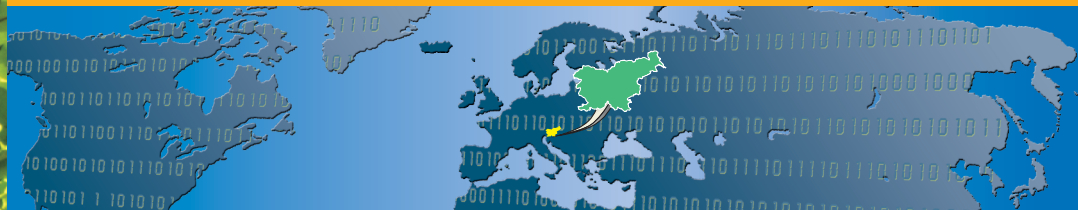

REPUBLIKA SLOVENIJA

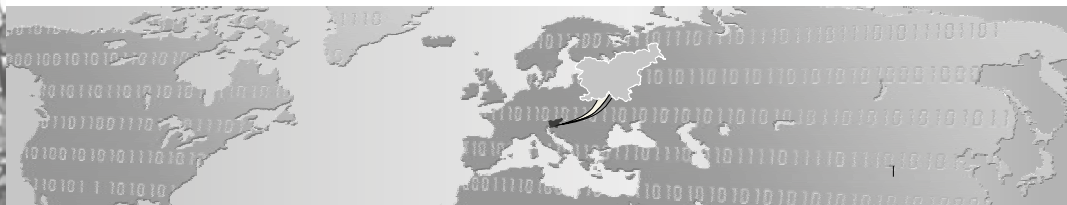
STATISTIČNI URAD REPUBLIKE SLOVENIJE

www.stat.si

Od pripravnštva do upokojitve

Ljubljana, september 2012

www.stat.si

Od pripravništva do upokojitve

Ljubljana, september 2012

Avtorji Lenart Lah, Irena Svetin, Nuška Brnot, Maja Sever, Darjan Petek, Miran Žavbi, Kaja Malešič, Matej Divjak

Fotografija na naslovnici: Lenart Lah

Druge fotografije: Irena Svetin in Lenart Lah

Publikacija je na voljo na spletnem naslovu: www.stat.si/pub.asp

Informacije daje Informacijsko središče:

tel. (01) 241 64 04

elektronska pošta info.stat@gov.si

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

331.5:311(497.4)

OD pripravištva do upokojitve / [avtorji Lenart Lah ... [et al.] ;
fotografije Irena Svetin in Lenart Lah]. - Ljubljana : Statistični urad
Republike Slovenije, 2012. - (Zbirka Brošure / Statistični urad Republike
Slovenije)

ISBN 978-961-239-254-3

1. Lah, Lenart Milan

263276288

Izdal, založil in tiskal Statistični urad Republike Slovenije, Ljubljana, Litostrojska cesta 54 – © SURS – Uporaba in objava podatkov dovoljeni le z navedbo vira – Tiskano v 330 izvodih - ISBN 978-961-239-254-3

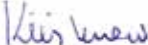
UVODNA BESEDA

Razmere na slovenskem trgu dela so se v zadnjih dvajsetih letih močno spreminjale. Ob nastanku mlade države so bile vse prej kot dobre, vendar se je stanje vse do leta 2008 vztrajno popravljalo; takrat se je spet zgodil preobrat.

Trg dela je večplasten pojem. Gre za kombinacijo več dejavnikov, ki zadevajo vsakega posameznika, ki je zrel in sposoben za igranje aktivne vloge na trgu dela. Te dejavnike predstavljamo v kratkih komentarjih in z grafičnimi prikazi. Skušali smo zaobjeti celoten krog posameznikovega aktivnega življenja, od začetka – pri nas je to navadno delo prek študentskega servisa – in vse do konca, torej do upokojitve. Stanje in vplive na posamezen pojav na trgu dela smo skušali opisati po časovni premici.

Brošura podaja splošen pregled dogajanja in stanja na trgu dela, namenjena pa je splošni in strokovni javnosti.

Ljudje v različnih obdobjih svojega življenja nosimo različne čevlje, ker rastemo in se spreminjamo; velikokrat pa moramo v življenju – povedano v prispodobi – stopiti tudi v tuje čevlje – prevzeti vlogo za nekom drugim. To bi lahko veljalo tudi za vsakega posameznika na trgu dela. Vabimo vas, da si ogledate položaj tega posameznika in da pregledate tudi druge statistične podatke, zbrane v naši novi publikaciji.

Mag. Irena Križman
generalna direktorica

KAZALO

1 DVE DESETLETJI SPREMEMB	9
2 KOLIKO NAS DELA IN KOLIKO NAS NE DELA?	13
3 PAMETNEJŠI?	17
4 VSTOP MLADIH NA TRG DELA	21
5 PROSTA DELOVNA MESTA	25
6 DELO IN PROSTI ČAS	29
7 MED SLUŽBO IN DRUŽINO	33
8 KOLIKO ZASLUŽIMO?	37
9 KOLIKO STANEMO DELODAJALCE?	41
10 PROŽNA VARNOST ZAPOSLOTIVE	47
11 EVROPEJCI	51
 KRATICE IN MERSKE ENOTE	 56
ŠIFRANT PODROČIJ DEJAVNOSTI, SKD 2008	56

NA KRATKO

Slovenski trg dela se je tudi na začetku obravnavanega **20-letnega obdobja** spopadal s krizo, sledilo je obdobje razcveta, v zadnjem času pa se je spet znašel v krizi. V tem obdobju se je povprečna plača ves čas povečevala; preračuni plače iz tolarjev v evre iz leta 1991 kažejo, da je bila povprečna plača takrat mnogo nižja od današnje. Razlike so občutno manjše, če primerjamo obdobji glede na to, koliko časa je bilo treba delati za zaslužek, potreben za nakup posamezne dobrine. Slovenci danes delamo manj ur na teden kot na začetku samostojnosti, vendar pa se delovna doba vse bolj podaljšuje.

Stanje na trgu dela se je začelo slabšati v drugi polovici leta 2008; psihološko mejo 10-odstotne stopnje brezposelnosti smo dosegli oktobra 2009; leto pozneje je število prijavljenih na zavodu za zaposlovanje prvič po začetku gospodarske krize leta 2008 preseglo mejo 100.000; januarja 2012 smo zabeležili najnižje število delovno aktivnih prebivalcev po letu 2005, obenem pa tudi najvišjo stopnjo registrirane brezposelnosti (12,5 %) od leta 1999.

Podatki kažejo, da višja **izobrazba** zagotavlja večje možnosti za zaposlitev in višje plače. Vse več mladih se odloča za študij, saj gospodarstvo ustvarja vedno več delovnih mest, ki zahtevajo več znanja. Največ študentov terciarnega izobraževanja je bilo leta 2006, skoraj 116.000, po tem letu pa število vpisanih počasi, a vztrajno upada.

Prehod iz izobraževanja na trg dela je v življenju posameznika prelomno obdobje; s seboj prinaša novo odgovornost, nove zadolžitve, nove življenjske vloge. Skoraj polovica mladih (15–34 let) je leta 2009 nadaljevala študij vsaj na višješolski ravni, več kot polovica mladih pa se je že med šolanjem oz. študijem seznanilo z delom. Največ jih je seveda delalo prek študentskega servisa.

V letu 2011 je bilo razpisanih 194.500 **prostih delovnih mest** ali v povprečju okoli 16.000 prostih delovnih mest na mesec. Tedaj je bilo v Sloveniji 711.400 zasedenih delovnih mest, nekaj manj kot četrtnina jih je bilo v predelovalnih dejavnostih, 14 % v trgovini in 9 % v izobraževanju.

V Sloveniji zaposlene osebe opravijo na leto povprečno več kot milijardo **delovnih ur**. V delovni čas se upošteva tudi ure odsotnosti: polovica jih gre na račun izrabe letnega dopusta, četrtnina na račun bolniških odsotnosti, šestino pa predstavljajo prazniki in dela prosti dnevi. V Sloveniji je 15 z zakonom predpisanih dela prostih dni, pravzaprav pa jih je le 13, saj sta 2 (velika noč, binkošti) na nedeljo.

NA KRATKO

Usklajevanje družinskega in poklicnega življenja je eden izmed pogojev za uveljavljanje enakih možnosti spolov v družbi, še posebej pri zaposlovanju in na trgu dela. Ženske porabijo za gospodinjstvo še vedno več časa kot moški, v povprečju vsak dan uro več. Leta 2011 je v Sloveniji izrabilo pravico do dela s krajšim delovnim časom zaradi starševstva več kot 10.000 staršev. Leto prej je zaradi varstva in nege otroka delalo vsaj mesec dni manj časa kot običajno 44.000 oseb. Med njimi je bilo kar 72 % žensk.

Leta 2011 je **povprečna neto plača** v Sloveniji znašala malo manj kot 990 evrov; približno dve tretjini zaposlenih oseb prejema plačo nižjo od povprečne. Plače moških so v povprečju višje od plač žensk. Med najbolje plačane poklice uvrščamo zakonodajalce, visoke uradnike in menedžerje. Leta 2011 je bila na regionalni ravni najvišja neto plača v osrednjeslovenski, najnižja v pomurski statistični regiji, na občinski ravni pa je bila najvišja neto plača v občini Cerklje na Gorenjskem, najnižja pa v občini Osilnica.

Delež plač je daleč največji med vsemi stroški dela. Delež samo osnovne bruto plače z dodatki je leta 2008 obsegal malo manj kot 60 %; če upoštevamo še izplačila za osebno delovno uspešnost, izplačila za uspešnost poslovanja in izplačila za vsa nadomestila plač v breme delodajalca, se je delež zvišal na nekaj nad 70 %; ko pa dodamo še regres, jubilejne nagrade, povračila stroškov za prevoz in prehrano in plačila v naravi, torej celotne prejemke zaposlenih oseb, je ta delež znašal že skoraj 85 %. Najvišji stroški dela v EU so bili v Luksemburgu.

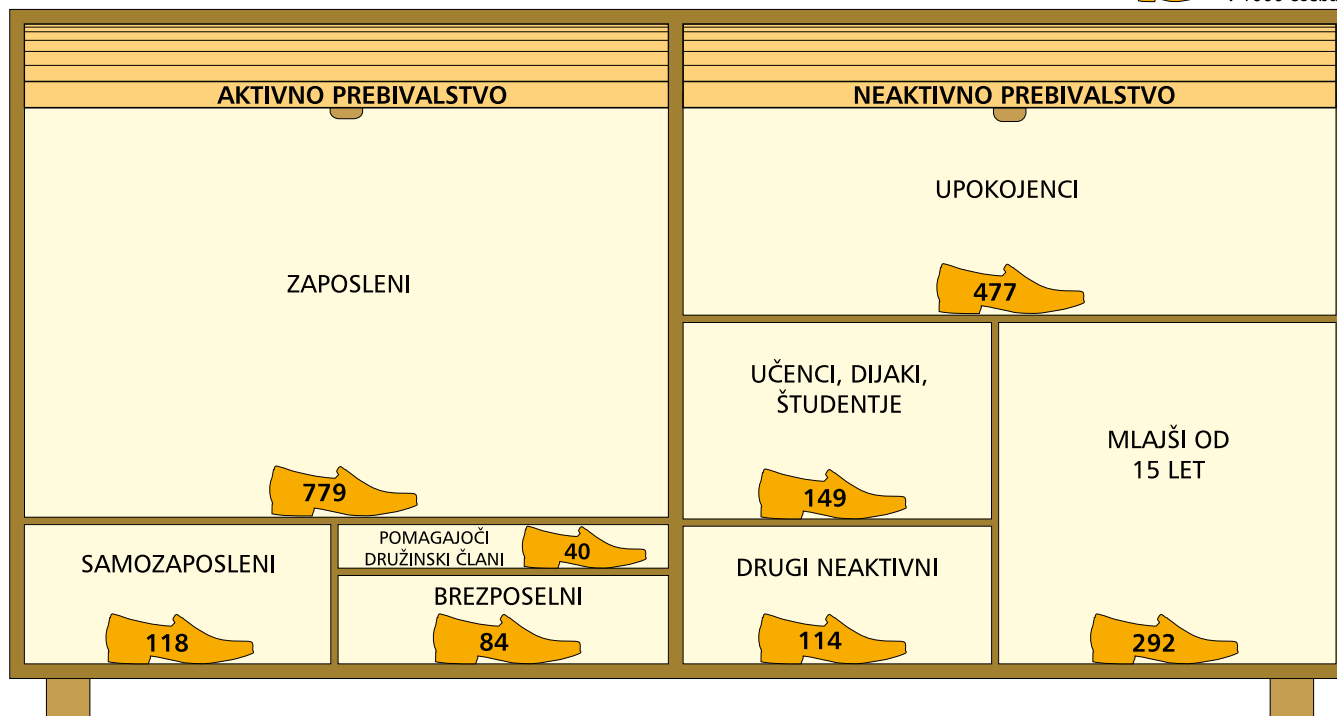

Leta 2010 je delalo v eni izmed prožnih oblik zaposlitve (delo za določen čas, delo z delovnim časom, krajšim od polnega, samozaposlitev) 33 % delovno aktivnih v Sloveniji (25 % več kot pred 10 leti).

Evropska primerjava kaže, da so se kazalniki na slovenskem trgu dela gibali okoli povprečja 27 držav članic EU. V Sloveniji smo se izraziteje oddaljili od tega povprečja le z zelo nizkimi stopnjami aktivnosti med starejšimi.

Aktivno in neaktivno prebivalstvo, Slovenija, 2011

 = v 1000 osehah

Vir: SURS

DVE DESETLETJI SPREMEMB

1 DVE DESETLETJI SPREMEMB

Pred dvajsetimi leti smo se spopadali s podobnim stanjem države, kot ga imamo danes: z gospodarsko krizo.

Gospodarskega razcveta ni bilo – bil pa je optimističen začetek države ...

Razlika med obema obdobjema je v naravi in tudi v dojemanju krize: pred dvajsetimi leti je šlo za prestrukturiranje države in državne ureditve, vendar smo imeli vizijo, naš cilj je bil vstop v Evropsko unijo. Zdajšnja kriza je globlja, prizadela je večino razvitega sveta, in predvsem zato je izhod iz nje veliko bolj negotov kot pred dvajsetimi leti.

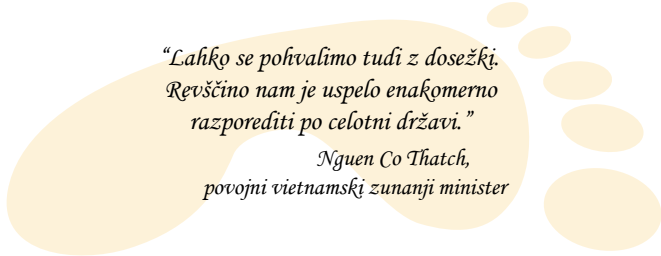
... časi so bili turbulentni ...

Radi rečemo, da imamo Slovenci delo zapisano v krvi. Pa je to sploh res? Po nekaterih ocenah¹ je bilo leta 1991 v Sloveniji 792.000 delovno aktivnih oseb in hkrati več kot 90.000 brezposelnih oseb, prijavljenih na zavodu za zaposlovanje; stopnja registrirane brezposelnosti je bila tako 10-odstotna. Leta 2011 je bilo v Sloveniji 824.000 delovno aktivnih oseb, 111.000 oseb pa je bilo prijavljenih na zavodu za zaposlovanje; stopnja registrirane brezposelnosti je bila 11,8-odstotna.

Kako pa je bilo v vmesnem obdobju? Najslabše stanje na slovenskem trgu dela je bilo leta 1993; takrat smo imeli na eni strani nekoliko manj kot 765.000 delovno aktivnih oseb, na drugi strani pa kar 129.000 registriranih brezposelnih oseb; stopnja registrirane

¹ Ocene za leto 1991 temeljijo na administrativnih virih podatkov, v teh pa ni zajeto število samozaposlenih. Ker pa ta oblika dela v prejšnjem družbenem sistemu ni bila množična, predvidevamo, da to ne vpliva bistveno na kakovost ocene.

brezposelnosti je dosegla vrtooglavih 14,4 %. Doživeli pa smo tudi obdobje konjunktore, to je bilo do leta 2008. Stopnja registrirane brezposelnosti je bila takrat rekordno nizka, 6,7-odstotna; rekordno nizko je bilo tudi število registriranih brezposelnih oseb, 63.000; pa tudi delovno aktivnih prebivalcev je bilo takrat v Sloveniji največ doslej, skoraj 880.000.

*“Lahko se pohvalimo tudi z dosežki.
Revščino nam je uspelo enakomerno
razporediti po celotni državi.”*

*Nguyen Co Thatch,
povojni vietnamski zunanji minister*

... in sledile so si različne valute

Slovenec, rojen konec osemdesetih let prejšnjega stoletja, je do svoje polnoletnosti zamenjal tri valute in štiri vrste bankovcev. Z osamosvojitvijo Slovenije leta 1991 smo z jugoslovanskega dinarja prešli na slovenski tolar; ta je bil sprva tiskan v obliki bonov, šele pozneje smo dobili prave tolarke bankovce. Leta 2007 je slovenske tolarje (SIT) nadomestil evro (EUR); primerjava med povprečnimi plačami v zadnjih dvajsetih letih je tudi zato skoraj nemogoča. Če upoštevamo menjalni tečaj 239,64 tolarja za evro, je povprečna mesečna neto plača leta 1991 znašala 43 EUR; leta 2011 pa je znašala 987 EUR. Razlika je na prvi pogled ogromna, vendar ali je res tako?

Si danes lahko kupimo več kot pred leti?

Če pogledamo, koliko časa smo za nakup določene dobrine ali storitve morali delati leta 1991 in koliko časa leta 2011, vidimo, da so bile razlike sicer precejšnje, vendar ne tako dramatične, kot so bile razlike v povprečnih plačah. Med izbranimi izdelki in storitvami smo morali leta 2011 delati več časa kot pred dvajsetimi leti le za moško striženje, sicer pa je bila razlika največja pri času, porabljenem za nakup kilograma kuhinjske soli; leta 2011 smo namreč morali delati za nakup te dobrine skoraj 80 % manj časa kot leta 1991. Če strnemo: v zadnjih dvajsetih letih so se močno "pocenile" materialne dobrine, močno "podražile" pa so se storitve.

Tabela 1: Koliko časa mora delati zaposlena oseba s povprečno neto plačo, da zasluži za nakup enote proizvoda ali storitve, Slovenija

	1991	2011
Riž (kg)	45 min.	23 min.
Bela moka (kg)	15 min.	9 min.
Črni kruh (kg)	25 min.	19 min.
Kokošje jajce	4 min.	2 min.
Mleko (l)	14 min.	8 min.
Krompir (kg)	13 min.	6 min.
Sladkor (kg)	25 min.	10 min.
Kuhinjska sol (kg)	17 min.	4 min.
Pražena kava (kg)	4 h 40 min.	1 h 18 min.
Pivo (l)	33 min.	18 min.
Navaden svinčnik	16 min.	6 min.
Avtomobil Clio	4.389 h 2 min.	1.774 h 7 min.
Vstopnica za kino	53 min.	51 min.
Moško striženje	2h 17 min.	2h 32 min.

Vir: SURS

Delovni čas se je skrajšal

V zadnjih desetletjih je prišlo do korenitih sprememb tudi glede delovnega časa. Sredi 60. let 20. stoletja smo prešli z 48-urnega na 42-urni delovni teden, sredi devetdesetih letih prejšnjega stoletja pa se je začel prehod na 40-urni delovni teden, ki je bil dokončno uzakonjen leta 2003. Vprašanje pa je, kaj to pomeni v vsakdanjem življenju. Prvi podatki, ki so na voljo iz Ankete o delovni sili, segajo v leto 1993; takrat so delovno aktivni v povprečju opravili 43,9 ure, po podatkih iz leta 2011 pa je delovno aktivna oseba v povprečju delala precej manj, 39,4 ure tedensko.

In kako je drugje v Evropi? Po podatkih Eurostata opravijo najmanj ur tedensko na severu; manj kot 35 ur tedensko so leta 2010 namreč delali na Irskem, Danskem in Norveškem. Največ časa, več kot 40 ur, pa so na delovnem mestu preživeli Ciprčani, Romuni, Poljaki, Slovaki, Bolgari, Čehi in Grki.

Države z najkrajšim delovnikom:
Irska, Danska, Norveška

Države z najdaljšim delovnikom:
Bolgarija, Češka republika, Grčija

Za pokojnino delamo še malo dlje, upokojencev pa je vse več

Za pravico do upokojitve moramo delati vedno dlje, upokojujemo se vedno starejši, razlike med dolžinama obeh zahtevanih delovnih dob za posamezni spol se manjšajo, zaradi vse daljše življenjske dobe pa pokojnino prejemamo vedno dlje.

Leta 2011 je bilo v Sloveniji skoraj 570.000 upokojencev, v začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja pa nekaj več kot 400.000. Takrat je bilo razmerje med zavarovanci in upokojenci 1,8, leta 2011 pa le še 1,5 to je – z drugimi besedami povedano – pomenilo, da je leta 2011 na enega upokojenca prišla ena in pol delovno aktivna oseba. Upokojujemo se vedno starejši: v zadnjih dvajsetih letih smo začeli

prejemati starostno pokojnino približno 6 let starejši kot v začetku devetdesetih let 20. stoletja. Prejemamo pa jo vedno dlje; v dvajsetih letih se je obdobje prejemanja starostne pokojnine podaljšalo povprečno za 2 leti, sicer pa za ženske za nekoliko več kot za moške. Leta 2011 so ženske v povprečju prejemale starostno pokojnino 21 let in 8 mesecev, moški pa 16 let in 4 mesece. Po podatkih pokojnino res prejemamo dlje časa, vendar je ta v primerjavi s povprečno plačo vedno nižja: leta 1992 je povprečna starostna pokojnina dosegala skoraj 78 % povprečne plače, leta 2011 pa je ta odstotek znašal le še malo več kot 63 %.

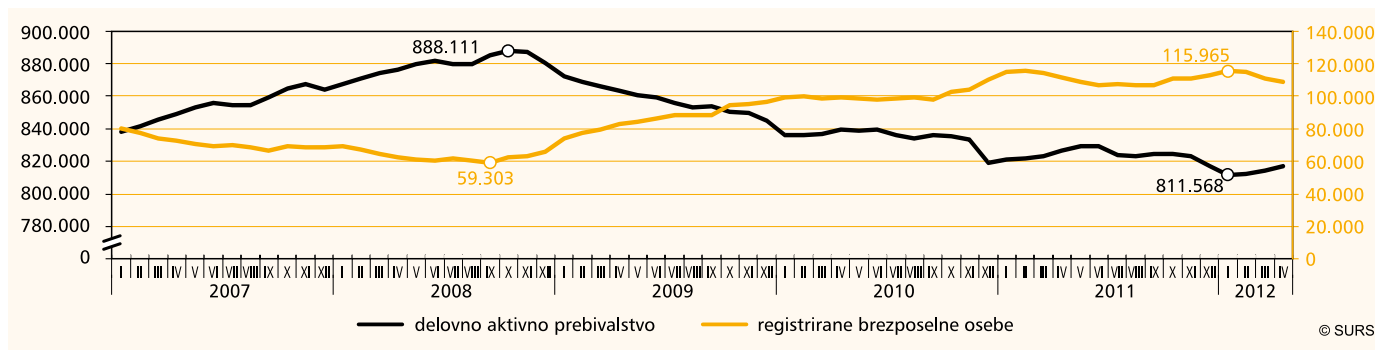
**KOLIKO NAS DELA
IN KOLIKO NAS NE DELA?**

2 KOLIKO NAS DELA IN KOLIKO NAS NE DELA?

V času gospodarske krize postanejo kazalniki trga dela zanimivi tudi za širšo javnost, predvsem zaradi medijev, saj ti v tem obdobju pogosteje opozarjajo na slabšanje razmer na trgu dela. Tako vse več ljudi ve, da je na primer registrirana brezposelnost presegla magično mejo 100.000 oseb, ali da naraščanju števila mladih iskalcev zaposlitve ni videti konca, ali da je vse manj zaposlitev za nedoločen čas itd. Dejstvo je, da slovenski trg dela ni odporen proti gospodarski krizi, pa tudi, da se kazalniki trga dela v zadnjih štirih letih gibljejo v negativno smer. Kljub slabšanju razmer pa se je treba zavedati, da je bilo stanje na trgu dela pred začetkom gospodarske krize zelo dobro.

Število delovno aktivnih po dolgotrajnem vzpenjanju upadlo
Zaradi gospodarskega razcveta, ki smo mu bili priča od začetka novega tisočletja do konca leta 2008, se je število delovno aktivnih oseb v Sloveniji vztrajno zviševalo. Zaradi pozitivnega trenda tega kazalnika je bilo v javnosti slišati kvazistrokovna mnenja, da bo recesija slovensko gospodarstvo obšla ali da ga bo tako šibko oplazila, da se ne bo bistveno poznalo. Ker se statistični podatki s tega statističnega področja objavljajo dva meseca po referenčnem obdobju, smo še konec leta 2008, ko so bili objavljeni oktobrski podatki, lahko slišali mnenja, da v Sloveniji recesije ni in je ne bo. Resničnost je bila žal drugačna. Podjetja so poročala o zmanjševanju ali ukinjanju naročil iz tujine, predvsem iz Nemčije, ki jo je recesija zajela pol leta pred Slovenijo, hkrati pa so napovedovala načrtno zmanjšanje obsega proizvodnje.

Grafikon 1: Delovno aktivno prebivalstvo in registrirane brezposelne osebe, Slovenija

Vir: SURS, Zavod RS za zaposlovanje

Kako zaznati gospodarsko krizo?

Čeprav se je število registriranih brezposelnih oseb zvišalo že oktobra 2008, tega ni nihče razumel kot prvi znak prihajajoče recesije, saj je bil sicer to dotlej običajen sezonski pojav; v tem času se namreč na zavodu za zaposlovanje običajno vedno poveča število na novo prijavljenih iskalcev prve zaposlitve. O odpuščenjih takrat v podjetjih uradno še niso razmišljali, vendar se je v mesecih, ki so sledili, razmišljanje o tem spremenilo. Število delovno aktivnih prebivalcev se je namreč od novembra 2008, ko se je začelo zniževati, zniževalo vse do danes, hkrati pa se je zviševalo število registriranih brezposelnih oseb. Stopnja registrirane brezposelnosti je že oktobra 2009 dosegla psihološko mejo 10 %. Naraščanje števila brezposelnih oseb se je sicer na začetku leta 2010 umirilo, a se je že v zadnjih treh mesecih tega leta spet nadaljevalo, prav tako tudi v letu 2011. Januarja 2012 je bilo tako v Sloveniji registriranih nekaj manj kot 116.000 brezposelnih oseb (največ od začetka gospodarske krize).

Stopnja registrirane brezposelnosti:

najnižja: 6,3 % (september 2008)
najvišja: 15,4 % (december 1993)

Gospodarska kriza se bolj pozna v izvozno usmerjenih dejavnostih

Število delovno aktivnih prebivalcev se je najbolj znižalo v predelovalnih dejavnostih in v gradbeništvu. V teh dejavnostih skupaj je oktobra 2008 delalo 35 % vseh delovno aktivnih prebivalcev v Sloveniji. V gradbeništvu se je njihovo število do januarja 2012 znižalo za tretjino, v predelovalnih dejavnostih pa za nekaj manj kot petino. Občuten padec števila delovno aktivnih prebivalcev v gradbeništvu je bil predvsem posledica pospešene gradnje avtocest pred krizo, saj je zato takrat število delovno aktivnih oseb v tej dejavnosti močno naraslo. Drastičen upad števila delovno aktivnih oseb v predelovalnih dejavnostih – te so zaposlovale največji delež delovno aktivnih v Sloveniji – pa je bil predvsem posledica propada skoraj celotne slovenske tekstilne industrije, saj je ta ostala le še bleda senca nekdanje cvetoče dejavnosti, in zmanjšanega izvoza, torej zmanjšanega povpraševanja tujine po slovenskih izdelkih.

Čeprav je število vseh delovno aktivnih prebivalcev skupaj med gospodarsko krizo upadlo, se je v nekaterih dejavnostih v tem obdobju vseeno tudi povečalo: za več kot 10 % se je tedaj povečal njihov delež v strokovnih, znanstvenih in tehničnih dejavnostih in v izobraževanju; precej se je povečal tudi v zdravstvu in socialnem varstvu. Šlo je torej predvsem za dejavnosti, ki niso izvozno usmerjene.

*“Nobena druga stvar na svetu me ne prevzame tako
kot delo: cele ure lahko sedim in ga opazujem.”*

Jerome K. Jerome

Prodajalka in voznik – najbolj razširjena poklica

Delež zaposlenih žensk je večji od deleža zaposlenih moških v poklicih s področij vzgoje in izobraževanja, zdravstva, farmacije, prava, socialnega dela, računovodskih, knjigovodskih, kadrovskih in tajniških del, prodaje, osebnih storitev in storitev čiščenja. Moški prevladujejo v poklicih: inženirji, vozniki, gradbinci, upravljavci težjih premičnih strojev, mizarji, mehaniki, monterji in serviserji naprav.

Konec leta 2011 je največ delovno aktivnih žensk v Sloveniji opravljalo poklic prodajalke, in sicer nekaj več kot 7 %; največ delovno aktivnih moških, skoraj 5 %, pa je opravljalo poklic voznika težkih tovornjakov in vlačilcev. Stereotipne želje deklic, da bodo prodajalke, ko odrastejo, se torej številnim uresničijo; podobno velja tudi za dečke; v otroških letih tudi ti radi sanjarijo o poklicu voznika.

Delež žensk v nekaterih poklicih, ki so nekoč veljali za izrazito moške, se tudi pri nas povečuje. V vojaških poklicih je bilo konec leta 2000 približno 9 % žensk, decembra 2011 pa skoraj 14 %. Med policisti je bilo ob koncu leta 2000 10 % žensk, leta 2011 pa 16 %.

Vodstvene poklice še vedno opravlja več moških kot žensk: decembra 2011 je bilo med generalnimi direktorji in člani uprave v srednje velikih in velikih podjetjih približno 26 % žensk.

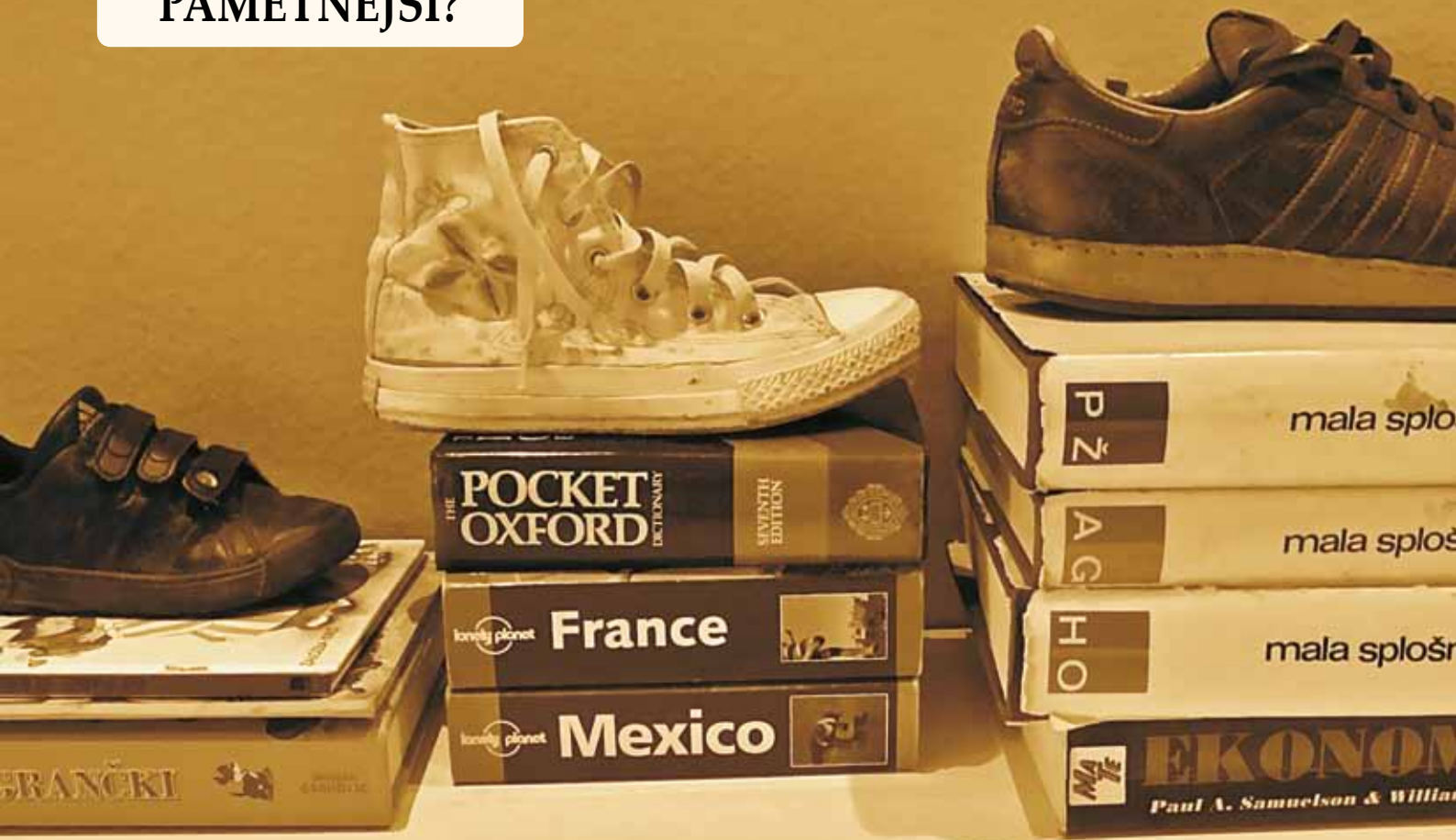

Najpogostejši poklic žensk: prodajalka.

Najpogostejši poklic moških: voznik.

PAMETNEJŠI?

3 PAMETNEJŠI?

Množično udejstvovanje v formalnem izobraževanju se je na Slovenskem začelo po letu 1774 s Splošno šolsko naredbo, s katero je Marija Terezija uvedla obvezno obiskovanje osnovne šole za vsakega otroka. Dandanes so redke izjeme tisti, ki se po dokončanih devetih letih obveznega šolanja ne odločijo za nadaljevanje formalnega izobraževanja. Trendi nakazujejo, da mladi tudi po končani srednji šoli še ne nameravajo vstopiti na trg dela, temveč da jim bolj ustreza študentsko življenje in tudi pridobivanje dodatnega znanja na fakultetah. Podaljševanje formalnega izobraževanja ni le posledica preferenc posameznikov, temveč je predvsem posledica razvoja celotne družbe; ta namreč ustvarja delovna mesta, ki zahtevajo vse več znanja. Dosežena izobrazba je glavno merilo, po katerem delodajalci pri iskanju novih delavcev izbirajo kandidate. Višja izobrazba tako poleg znanja zagotavlja večje možnosti za zaposlitev, ne nazadnje pa tudi višje plače.

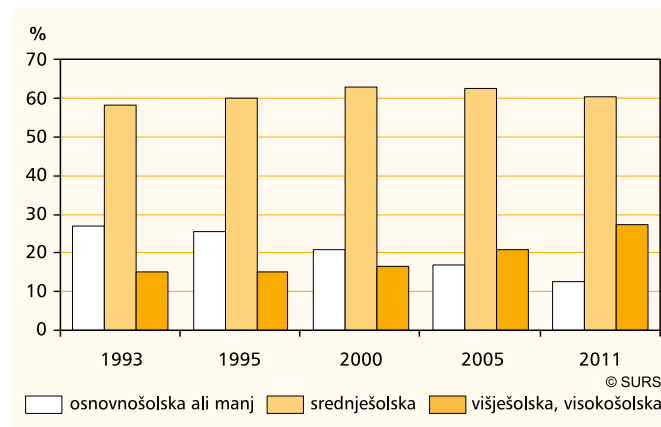
“Ko sem bil star štirinajst let, se mi je oče zdel tako neumen, da sem ga komaj prenašal. Ko sem bil star enaindvajset let, pa sem bil presenečen, kolikšno se je ta stari mož v sedmih letih naučil.”

Mark Twain

Med aktivnimi prebivalci v Sloveniji je vse več visokošolsko izobraženih

Delež oseb z visokošolsko izobrazbo med aktivnimi prebivalci se v Sloveniji povečuje, delež tistih, ki imajo osnovnošolsko izobrazbo ali izobrazbo, nižjo od te, pa se znižuje. Leta 1993 je delež drugih znašal še 27 %, do leta 2011 pa je padel na manj kot 13 %. Za delež oseb z visokošolsko izobrazbo (med aktivnimi) velja nasprotno: ta je poskočil s 15 % na več kot 27 %. Delež oseb s srednješolsko izobrazbo je bil v zadnjih dveh desetletjih bolj ali manj stalen, in sicer je znašal okrog 60 %.

Grafikon 2: Aktivne osebe glede na stopnjo dosežene izobrazbe, Slovenija

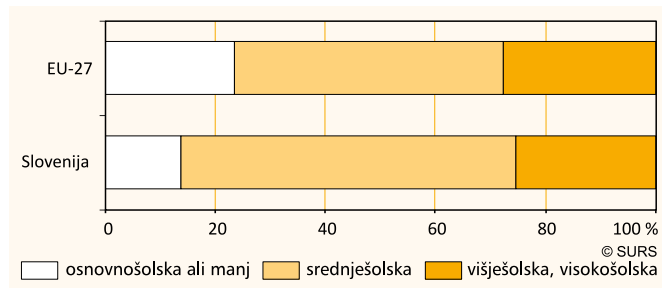

Vir: SURS

Slovinci po izobrazbi v evropskem povprečju

Po doseženih stopnjah izobrazbe aktivnih prebivalcev je bila leta 2010 Slovenija v primerjavi s povprečjem držav EU-27 dokaj povprečna: delež tistih z doseženo višje- in visokošolsko izobrazbo je bil nekoliko nižji od tega povprečja (25,5 %), delež oseb s srednješolsko izobrazbo je bil višji (60,6 %), delež aktivnih prebivalcev z osnovnošolsko izobrazbo ali z izobrazbo, nižjo od te (13,9 %), pa je bil pri nas občutneje nižji od povprečja EU-27. Glede na delež zadnjih smo se uvrščali med države z najnižjimi deleži najmanj izobraženih. Med temi državami so prevladovali nekdanje socialistične države. Razloga za majhne deleže manj izobraženih sta predvsem ta, da imajo te države že dlje časa obvezno šolanje, šolanje na višjih stopnjah je brezplačno, temu pa botruje tudi dejstvo, da so imele v preteklosti za razliko od razvitejših držav EU mnogo manj priselitev. Razvitejše države so bile in še ostajajo privlačne za manj izobraženo delovno silo, kar vpliva na višje deleže nižje izobraženih.

Grafikon 3: Aktivni prebivalci glede na stopnje dosežene izobrazbe, izbrane države EU-27, 2010

Vir: Eurostat

Dela je več za bolj izobražene

Možnosti posameznika na trgu dela so odvisne od pridobljene izobrazbe. Že pogled na razmerje med delovnimi statusi prebivalcev (delovno aktivni – brezposelni – neaktivni) glede na stopnje dosežene izobrazbe govori v prid bolj izobraženim. Leta 2011 je bilo v Sloveniji med prebivalci z višje- in visokošolsko izobrazbo 76 % oseb delovno aktivnih, brezposelni so bili 4 %, približno 20 % pa je bilo neaktivnih. Med prebivalci s srednješolsko izobrazbo je bilo 57 % oseb delovno aktivnih, 5 % jih je aktivno iskalo delo, 38 % pa je bilo neaktivnih. "Najmanj ugodno" razmerje med delovnimi statusi je bilo pri osebah z dokončano osnovnošolsko izobrazbo ali z izobrazbo, nižjo od te: 26 % je bilo delovno aktivnih, 4 % so bili brezposelni, 70 % je bilo neaktivnih.

Stopnje brezposelnosti:

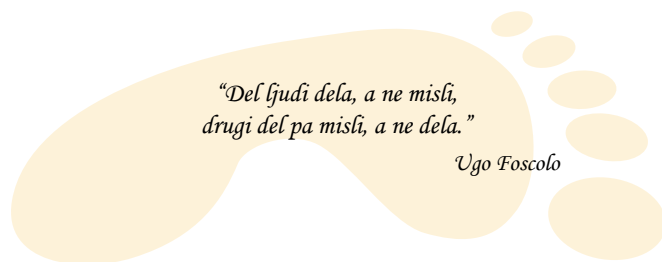
- za osebe z največ končano osnovno šolo: 13,1 %
- za osebe z najmanj višješolsko izobrazbo: 4,9 %

Stopnje delovne aktivnosti:

- za osebe z največ končano osnovno šolo: 26,3 %
- za osebe z najmanj višješolsko izobrazbo: 76,3 %

Stopnja izobrazbe pa vpliva tudi na razlike v zaposlitvenih statusih tistih, ki imajo delo. Med prebivalci z najmanj višješolsko izobrazbo je bilo leta 2011 zaposlenih 89 % oseb, samozaposlenih nekaj več kot desetina, le peščica pa je imela status pomagajočega družinskega člana. Podobna razporeditev glede na zaposlitvene statusne je veljala tudi za osebe z dokončano srednješolsko izobrazbo: zaposlenih je bilo 84 %, samozaposlenih 13 %, nekaj več kot za 3 % pa je bilo pomagajočih družinskih članov. Med osebami z največ osnovnošolsko izobrazbo je bilo zaposlenih 66 %, samozaposlenih 16 %, pomagajočih družinskih članov pa približno 18 %.

Če podrobneje preučimo zaposlene z različnimi stopnjami izobrazbe glede na delovni čas in obliko zaposlitve, se pokažejo še druge razlike. V letu 2011 je bilo med zaposlenimi z največ osnovnošolsko izobrazbo 21 % takih, ki so opravljali delo z delovnim časom, krajšim od polnega; med zaposlenimi z najmanj višješolsko izobrazbo je delež oseb s takim delovnim časom znašal 6,6 %. Tudi delež oseb z zaposlitvijo za določen čas je bil višji med osebami z nižjo izobrazbo (23,2 %) kot med tistimi z vsaj višješolsko izobrazbo (14,8 %).

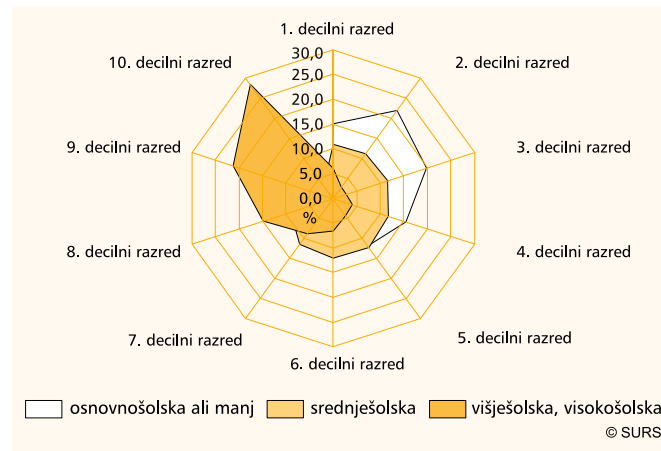
Se pridobivanje izobrazbe (iz)plača?

Ker se zahtevnost dela med poklici razlikuje, so ta dela tudi različno ovrednotena; to pomeni, da se plače zaposlenih razlikujejo glede na vrsto dela, ki ga ti opravljajo. Glede na to, da obstaja povezava med poklicem in izobrazbo, je nadalje za pričakovati, da obstaja povezava tudi med doseženo stopnjo izobrazbe in plačami.

Razvrstitev zaposlenih v plačne decilne razrede glede na doseženo stopnjo izobrazbe kaže, da se osebe z nižjo izobrazbo uvrščajo

predvsem v spodnjo polovico decilnih razredov; torej so njihove plače v povprečju nižje (v prvi decilni razred se namreč uvrščajo zaposleni z najnižjimi plačami, v deseti decilni razred pa zaposleni z najvišjimi plačami). Le 16 % zaposlenih z osnovnošolsko izobrazbo ali z izobrazbo, nižjo od te, se je v Sloveniji v letu 2010 glede na plačo uvrstilo višje od petega decilnega razreda. Ravno nasprotno je veljalo za zaposlene z dokončano višje- ali visokošolsko izobrazbo: med temi se jih je največji delež uvrstil v najvišji decilni razred. Kar dve tretjini najbolj izobraženih oseb sta se tedaj glede na plačo uvrščali v zgornje tri decilne razrede.

Grafikon 4: Zaposleni po decilnih razredih glede na njihovo plačo in doseženo stopnjo izobrazbe, Slovenija, 2010

Vir: SURS

**VSTOP MLADIH
NA TRG DELA**

4 VSTOP MLADIH NA TRG DELA

Prehod iz izobraževanja na trg dela za večino ni lahek, še posebej pa je težko, če se mlad človek znajde na trgu dela v vlogi brezposelne osebe, velikokrat brez ali skoraj brez delovnih izkušenj, včasih celo s "previsoko" izobrazbo in s prevelikimi pričakovanji.

To je prelomno obdobje

Prehod iz izobraževanja na trg dela je v življenju posameznika prelomno obdobje; s seboj prinaša novo odgovornost, nove zadolžitve, nove življenjske vloge. Starost oseb ob tem prehodu se dviga; mladi namreč podaljšujejo študij, da se tako izognejo statusu brezposelnosti, kajti zaradi pomanjkanja delovnih izkušenj so v primerjavi z drugimi iskalci zaposlitve težje zaposljivi. Veliko mladih se zato odloči za nadaljevanje študija, a to jih lahko privede v začaran krog, saj lahko povzroči, da postanejo še težje zaposljivi. Visoka stopnja izobrazbe brez delovnih izkušenj namreč pri delodajalcih ni posebno cenjena. Kljub temu se mladi brezposelni hitreje zaposlujejo kot starejši, ker so prilagodljivejši in pripravljeni sprejeti različne zaposlitve. Leta 2011 so tako mladi brezposelni (15–34 let) delo iskali nekoliko več kot 11 mesecev, brezposelni, ki so bili starejši od 34 let, pa skoraj 14 mesecev.

Na trg dela se vključi:

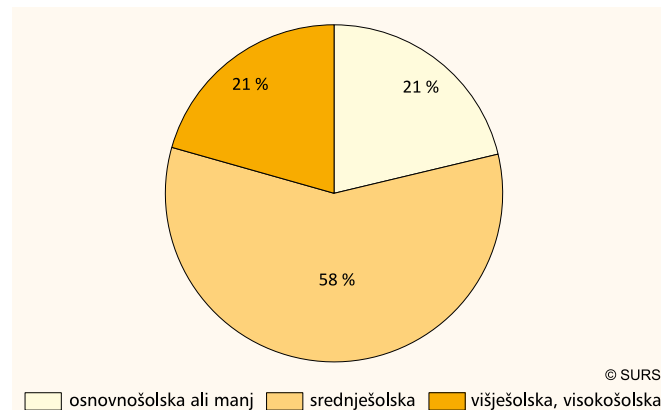
27 % mladih s končano osnovno šolo

73 % mladih s končano srednjo šolo

Večina mladih konča srednješolsko izobraževanje

Leta 2011 je bilo med mladimi v starostni skupini 15–34 let 21 % takih, ki so imeli končano osnovno šolo, 58 % jih je imelo končano srednješolsko izobrazbo, 21 % pa je bilo takih, ki so imeli končano najmanj višješolsko izobrazbo.

Grafikon 5: Mladi (15–34 let) po doseženi stopnji šolske izobrazbe, Slovenija, 2011

Vir: SURS

Šolanje nadaljuje skoraj vsak drugi – dekleta v nekoliko večjem številu kot fantje

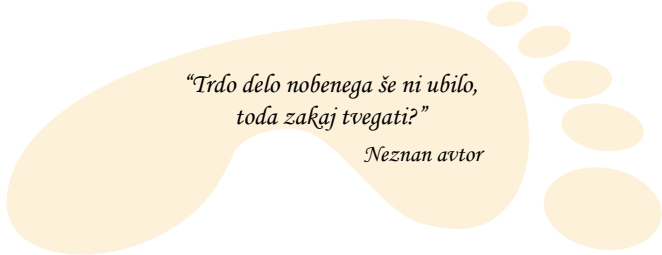
Skoraj polovica mladih, starih 15–34 let, je v letu 2011 nadaljevala izobraževalni proces: 59 % teh mladih je študij nadaljevalo na vsaj višješolski ravni (najprivlačnejši je bil študij, s katerim se pridobi visoka univerzitetna izobrazba), 39 % teh mladih je zaključevalo eno izmed srednjih šol, nekaj pa je bilo tudi takih, ki so zaključevali osnovno šolo (najverjetneje je šlo za 9. razred devetletke). Med omenjenimi mladimi je bilo nekoliko več žensk kot moških.

Delo spoznavajo že med izobraževalnim procesom

Veliko mladih v starosti 15–34 let se seznanijo z delom že med šolanjem oz. študijem. V drugem četrtletju 2009 je bilo med mladimi v tej starosti takih, ki so že delali za plačilo, več kot polovico. Skoraj vsi med njimi so delali vsaj mesec dni na leto; 75 % izmed teh mladih je delalo prek študentskega servisa, 5 % jih je opravljalo obvezno šolsko prakso, 20 % pa jih je opravljalo obe vrsti dela (delovno prakso in tudi delo prek katerega od številnih študentskih servisov v Sloveniji).

Koliko jih po izobraževalnem procesu najde delo?

Leta 2009 je po prenehanju izobraževanja opravljalo kako delo, ki je trajalo vsaj tri mesece, skoraj 70 % oseb; nekaj manj kot 40 % izmed teh oseb je to delo našlo s pomočjo družine ali prijateljev, 17 % se jih je prijavilo na razpis, objavljen v tisku ali na internetu, in je bilo pri tem uspešnih, 11 % teh oseb je delo dobilo prek študentskega servisa.

*“Trdo delo nobenega še ni ubilo,
toda zakaj tvegati?”*

Neznan avtor

PROSTA DELOVNA MESTA

5 PROSTA DELOVNA MESTA

Delodajalci razpišejo in objavijo prosto delovno mesto z namenom, da bi za opravljanje določenega dela našli najprimernejšega kandidata. Prosto delovno mesto je plačano delovno mesto, ki je lahko na novo ustvarjeno, nezasedeno ali bo postalo prosto in za katero delodajalec dejavno išče kandidata zunaj svoje organizacije. Vendar je včasih kar težko "dobiti" ustreznega kandidata, postopek izbire pa je lahko tudi dolgotrajen.

*"Vinogradu ni potrebna molitev,
temveč motika."
Bolgarski pregovor*

Koliko je prostih delovnih mest ...

V letu 2011 so po podatkih Zavoda RS za zaposlovanje delodajalci razpisali skoraj 194.500 prostih delovnih mest (povprečno 16.000 na mesec). Od tega je bilo blizu 73.000 (ali 37,5 %) takšnih, za katera se

na zadnji dan referenčnega meseca še ni iztekel rok za prijavo (več kot 6.000 na mesec); izmed teh je bilo največ prostih delovnih mest razpisanih v predelovalnih dejavnostih (20 %), v gradbeništvu (19 %), v trgovini (11 %) in v drugih poslovnih dejavnostih (10 %).

Delodajalci so največkrat iskali delovno silo, ki bi opravljala poklice za neindustrijski način dela in za preprosta dela, za strokovnjake so razpisali le nekaj več kot desetino prostih delovnih mest.

... in koliko je zasedenih delovnih mest?

Zasedenih delovnih mest je bilo v letu 2011 v povprečju nekaj več kot 711.000, od tega nekaj manj kot četrtina v predelovalnih dejavnostih, 14 % v trgovini in 9 % v izobraževanju.

Zasedeno delovno mesto je plačano delovno mesto pri poslovnem subjektu, zato so v podatek o številu zasedenih delovnih mest vključene le osebe, ki so zaposlene bodisi pri pravnih bodisi pri fizičnih osebah. Zaposlene mame ali očetje, ki prejemajo starševsko nadomestilo oz. so na "porodniškem dopustu", so v tem času formalno sicer zaposleni, vendar v resnici niso navzoči na delovnem mestu. Leta 2011 je bilo na porodniškem dopustu mesečno povprečno nekaj več kot 19.000 oseb, od tega jih je bilo 84 % (ali 16.300) v delovnem razmerju, in ti niso upoštevani v podatku o številu zasedenih delovnih mest.

Največ prostih delovnih mest je na voljo v predelovalnih dejavnostih, gradbeništvu in trgovini.

Koliko delodajalcev je iskalo novo delovno silo?

Objava prostega delovnega mesta je obvezna in določena z zakonom, razen za nekatere manjše izjeme. Zavod RS za zaposlovanje pridobi iz teh objav vse informacije o potrebah po delavcih oz. podatke o prostih delovnih mestih na območju Slovenije.

V letu 2011 je bilo v povprečju nekaj več kot 5.600 poslovnih subjektov (delodajalcev), ki so objavili vsaj eno prosto delovno mesto. V enakem obdobju pa je bilo v povprečju nekaj več kot 64.000 delodajalcev, ki so imeli vsaj eno zaposleno osebo. To pomeni, da je izmed teh delodajalcev objavilo prosta delovna mesta le 8,7 % poslovnih subjektov.

Koliko časa preteče od objave prostega delovnega mesta do njegove zasedbe?

Na trgu dela je ponudba delovne sile sorazmerno velika: od brezposelnih oseb – med temi so tudi iskalci prve zaposlitve – pa do delovno aktivnih oseb, ki iščejo nove delovne izzive in priložnosti. Pa vendarle je potrebnega kar precej časa od dneva, ko delodajalec javno objavi prosto delovno mesto, do dneva zasedbe tega mesta (realizacije) oz. prijave zaposlene osebe v obvezna socialna zavarovanja. Precejšnji del objavljenih prostih delovnih mest ni nikoli realiziran (zaseden), ker za določene poklice ni zanimanja. Večinoma so to poklici za preprostejša dela in slabše plačana delovna mesta ali taka, za katera so ponujeni slabši delovni pogoji (na primer delo v turnusu, v oddaljenih krajih, na gradbiščih ipd.). Včasih pa na trgu dela enostavno ni oseb s takšnimi kvalifikacijami, kot jih v razpisu navaja delodajalec.

V letu 2011 so bile tri četrtine prostih delovnih mest zasedene v 30 dneh po razpisu, za skoraj 2.000 prostih delovnih mest (ali za 1,7 %) pa so delodajalci potrebovali več kot pol leta, da so našli in nato zaposlili primerne kandidata.

Za 17 % prostih delovnih mest delodajalci iščejo primerne kandidata za delo več kot 6 mesecev.

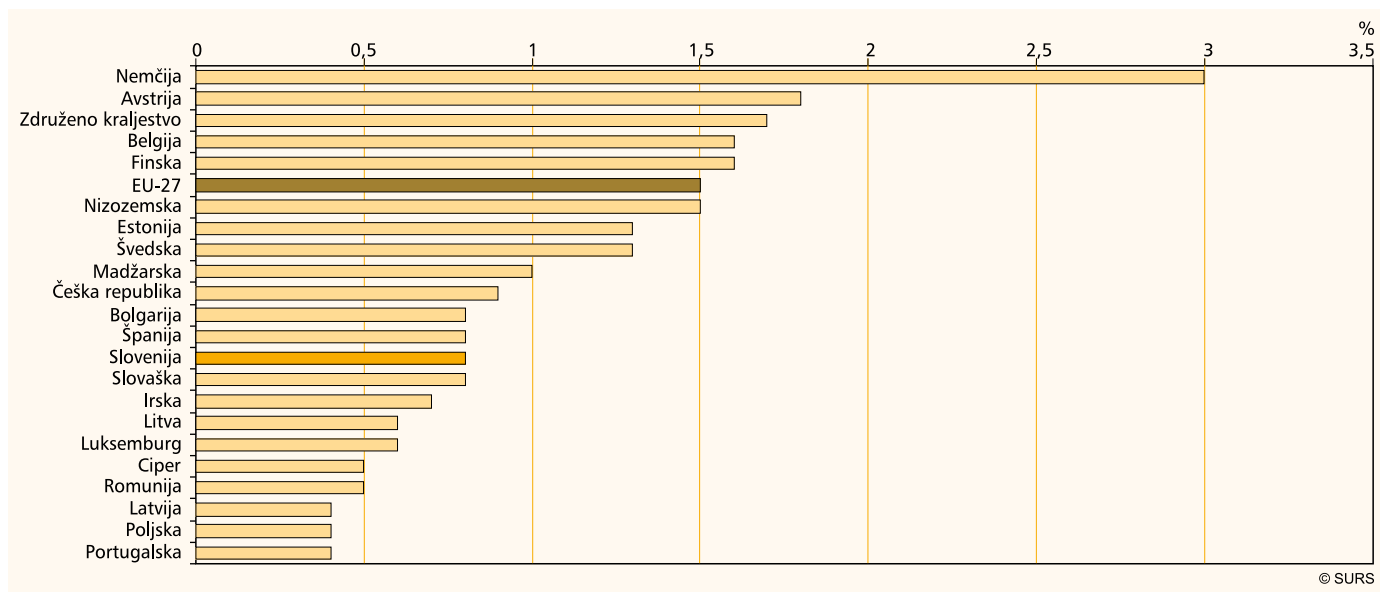
Pa se primerjajmo še z drugimi državami

Stopnja prostih delovnih mest pove, kolikšen je delež prostih delovnih mest med vsemi delovnimi mesti (prostimi in zasedenimi skupaj).

V četrtem četrtletju 2011 je bila v Sloveniji zabeležena 0,8-odstotna stopnja prostih delovnih mest, in ta podatek je Slovenijo uvrstil med državami članicami EU-27 na 13. mesto.

Najvišjo stopnjo prostih delovnih mest je imela Nemčija, in sicer 3-odstotno, najnižjo pa so imele Latvija, Poljska in Portugalska, vsaka 0,4-odstotno.

Grafikon 6: Stopnja prostih delovnih mest, izbrane države EU-27, 4. četrtletje 2011

Vir: Eurostat

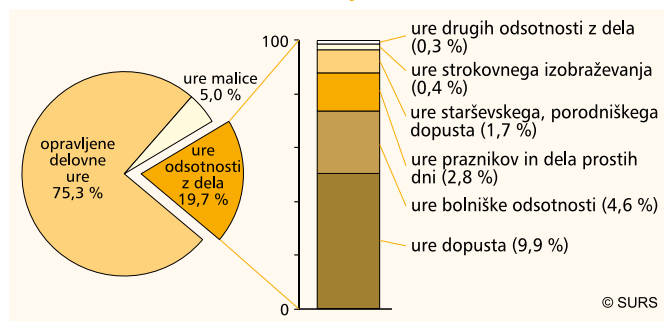

DELO IN PROSTI ČAS

6 DELO IN PROSTI ČAS

Delo je pomembno področje človekovega bivanja, saj na delovnem mestu preživimo velik del dneva; več ga namenimo le še osebni negi in spanju². Slovenci že pregovorno veljamo za delavne. Po podatkih iz raziskovanja Poročilo pravnih oseb o delovnem času za leto 2005 smo tedaj tri četrtine razpoložljivega delovnega časa v letu namenili efektivnemu delu³, petino časa nas ni bilo na delovnem mestu zaradi različnih vrst odsotnosti (redni dopust, bolniški dopust, prazniki, izobraževanje ipd.), preostalih 5 % pa smo porabili za odmor med delovnim časom, tj. za malico. Ta je ključnega pomena za obnovitev delovnih zmognosti in s tem tudi dejavnik varnosti, zlasti pri fizično zahtevnem delu.

Grafikon 7: Delovni čas, Slovenija, 2005

Vir: SURS

² Anketa o porabi časa za leto 2000–2001.

³ To zajema poleg dejansko opravljenega dela v rednem delovnem času in nadurnega dela tudi čas čakanja na delo, zastojev in prekinitve dela.

Čas odmora in tudi upravičene odsotnosti z dela se všttevajo v delovni čas, niso pa osnova za izračun produktivnosti dela. Sicer med odsotnostmi z dela prevladujejo pri nas (po omenjenem raziskovanju) naslednje tri kategorije: izraba letnega dopusta (kar polovica, 50 %), izostanki iz zdravstvenih razlogov (skoraj četrtina, 23,4 %), prazniki in dela prosti dnevi (malo manj kot šestina, 14,2 %). V Sloveniji imamo 15 z zakonom predpisanih dela prostih dni; ti nam odmerjajo dodaten počitek in razbremenitev od dela⁴.

Slika 2: Državni prazniki in dela prosti dnevi, Slovenija, 2012

Vir: Zakon o praznikih in dela prostih dnevih v Republiki Sloveniji (ZPDPD)

⁴ Pravzaprav gre za 13 dela prostih dni, saj sta dva med njimi (velika noč in binkošti) vedno na nedeljo. Od leta 2013 bo dela prostih dni le 12, ker bo 2. januar postal delovni dan.

Število delovnih dni v Sloveniji rahlo upada

Datumsko nam je v zadnjem desetletju najbolj velikodušno postreglo leto 2007, in sicer s kar 13 dela prostimi dnevi. Najmanj ugodno v tem pogledu je bilo za delovno aktivne prebivalce v Sloveniji leto 2004: obsegalo je kar 256 delovnih dni in le 6 dela prostih dni⁵.

Tabela 2: Delovni in dela prosti dnevi, Slovenija

Leto	Število delovnih dni	Število dela prostih dni	Leto	Število delovnih dni	Število dela prostih dni
2002	249	12	2008	251	11
2003	251	10	2009	254	7
2004	256	6	2010	255	6
2005	252	8	2011	252	8
2006	249	11	2012	249	12
2007	248	13			

Vir: Racunovodja.com (<http://www.racunovodja.com/mdokumenti/delure2002.asp>, 17. 09. 2012)

Večina nas ima delo zunaj kraja bivanja

Poleg normativne ureditve delovnega časa, ki jo opredeljuje Zakon o delovnih razmerjih (ZDR), imata pomemben vpliv na življenjski slog posameznika in tudi na njegovo delovno storilnost še trajanje dela (dolžina delovnega dneva) in način potovanja na delo ter z dela. Po podatkih Ankete o delovni sili za leto 2008 v Sloveniji le malo več kot desetina delovno aktivnih prebivalcev dela v kraju, v katerem tudi prebiva, večina pa jih odhaja na delo iz kraja bivanja v drug kraj. 72 % teh je leta 2008 za dnevno pot na delo (v eno smer) porabilo manj kot pol ure, 21 % od 30 do 60 minut, preostalih 5 % pa več kot 60 minut.

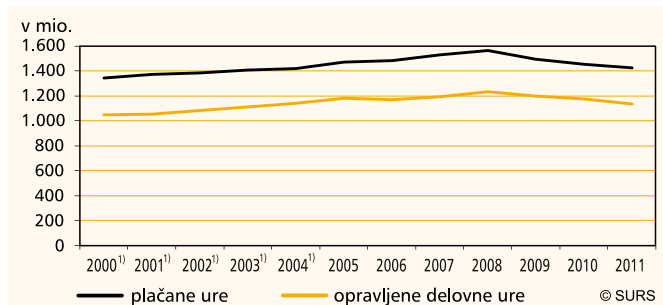
⁵ Upoštevajoč 40-urni tedenski delavnik.

Največ jih je na delo potovalo z avtomobilom, in sicer 79 %; preostali so izbrali (namerno ali nenamerno) katero izmed do okolja prijaznejših možnosti: 11 % jih je na delo prišlo peš, 7 % z javnim potniškim prometom, preostali 3 % pa so se na delo pripeljali s kolesom.

Gospodarska kriza krči število opravljenih delovnih ur ...

Zaposlene osebe v Sloveniji opravijo (po podatkih iz Raziskovanja o opravljenih delovnih urah) povprečno več kot milijardo delovnih ur na leto; največ se jih opravi v predelovalnih dejavnostih in v dejavnosti trgovina, vzdrževanje in popravila motornih vozil (skoraj 40 % vseh). V zadnjem desetletju se je obseg opravljenih delovnih ur postopoma povečeval, in sicer vse do leta 2008, tj. do leta, v katerem je slovensko gospodarstvo dosegla svetovna gospodarska kriza; ta se je odrazila tudi v obsegu opravljenih delovnih ur; ta se je namreč v letu 2011 skrčil že skoraj do ravni iz leta 2004.

Grafikon 8: Plačane in opravljene delovne ure, Slovenija

1) Podatke ne vključuje neplačanih nadur.

Vir: SURS

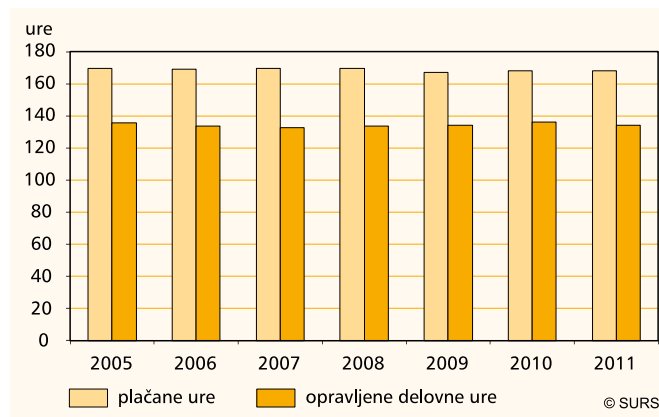
... in število nadur

Nove gospodarske okoliščine so izrazito oklestile nadurno delo; to se je v letu 2009 glede na leto 2008 zmanjšalo za skoraj 18 %, hkrati pa se je delež neplačanih nadur med vsemi nadurami povečal skoraj za tretjino. To se je posledično odrazilo tudi pri krčenju obsega vseh plačanih ur⁶.

Število delovnih ur v Sloveniji upada

V zadnjih treh letih (od 2009 do 2011) so zaposlene osebe kljub večji letni delovni obveznosti (število delovnih dni) glede na leto 2008 skupno opravile manj delovnih ur. Posamezna zaposlena oseba pa je v teh letih opravila na mesec povprečno več ur kot v letu 2008, deloma tudi na račun prerazporeditve obsega dela med na delovnem mestu navzoče zaposlene osebe.

Grafikon 9: Povprečno mesečno število opravljenih delovnih ur na zaposleno osebo, Slovenija

Vir: SURS

Tretjina bi sprejela dodatne delovne obremenitve

Sprejemanje dodatne delovne obremenitev pomembno vpliva na posameznikovo počutje, s tem pa tudi na njegovo delovno sposobnost in produktivnost. Po podatkih Ankete o delovni sili za leto 2011 bi dodatno delovno obveznost, povrnjeno z višjim plačilom, sprejelo skoraj 23 % zaposlenih oseb. Med samozaposlenimi osebami bi bilo takih 14 %. Daljšemu delovniku so – ob ustreznih finančnih spodbudi – v povprečju sorazmerno bolj naklonjeni moški, osebe z doseženo srednješolsko stopnjo izobrazbe, osebe s pogodbo o zaposlitvi za določen čas, osebe, ki delajo s skrajšanim delovnim časom, in osebe s togim delovnikom.

⁶ Plačane ure so ure, opravljene v polnem delovnem času in delovnem času, krajšem ali daljšem od polnega, in plačane neopravljene ure (dopust, prazniki, bolniške odsotnosti do 30 dni, druge plačane neopravljene ure).

MED SLUŽBO IN DRUŽINO

7 MED SLUŽBO IN DRUŽINO

Usklajevanje družinskega in poklicnega življenja je eden najpomembnejših pogojev za uveljavljanje enakih možnosti spolov v družbi, še posebej pri zaposlovanju in na trgu dela. Težavnost usklajevanja zasebnih in poklicnih obveznosti se kaže pri porabi in delitvi časa, pri upoštevanju osebnih potreb v poklicnem življenju in pri usklajevanju potreb zasebnega oziroma družinskega življenja s poklicnimi aktivnostmi žensk in moških.

Skrb za gospodinjstvo v glavnem domena žensk

Čeprav se je v Sloveniji čas, ki ga moški namenjajo gospodinjstvom opraviлом in skrbi za družino, podaljšal, porabijo ženske za ta opravila veliko več časa kot moški. Po sicer nekoliko starejših podatkih iz Ankete o porabi časa namenijo moški povprečno dnevno skoraj uro časa manj gospodinjstvom opraviлом in skrbi za družino kot ženske. Ženske porabijo za gospodinjstvo in družino povprečno štiri ure in pol, moški pa tri ure in pol dnevno.

Ženske porabijo za gospodinjstva opravila dnevno uro več kot moški.

Da je skrb za otroka še vedno predvsem naloga žensk, izkazujejo tudi podatki o izrabi dopusta za nego in varstvo otrok, podatki o delu z delovnim časom, krajšim od polnega, in podatki o odsotnosti z dela zaradi nege družinskega člana. Razveseljiv pa je podatek, da večina očetov uveljavlja pravico do očetovskega dopusta.

Spomladi 2010 je 15-dnevni očetovski dopust ob rojstvu najmlajšega otroka v gospodinjstvu izrabilo 75 % očetov, trimesečni porodniški dopust pa 90 % mater. Iz podatkov o tem, koliko očetov je izrabilo dopust za nego in varstvo otroka (ta dopust se navadno začne s tretjim mesecem otrokove starosti in običajno traja devet mesecev), lahko sklepamo, da so očetje veliko manj vpeti v družinsko življenje kot matere. Med osebami, ki so izrabile omenjeni dopust, je bilo le 7 % moških in kar 93 % žensk. Očetje, ki so izrabili dopust za nego in varstvo otroka, na tem dopustu niso vztrajali dolgo; dve tretjini teh očetov sta namreč izrabili največ 3 mesece tega dopusta, le tretjina pa od 7 do 12 mesecev. Med omenjenimi materami pa je bilo 80 % takih, ki so izrabile od 7 do 12 mesecev tega dopusta.

Tabela 3: Število očetov, ki so koristili očetovski dopust, Slovenija, 2006–2011

2006	2007	2008	2009	2010	2011
14.098	15.289	17.137	17.575	18.044	17.776

Vir: SURS (Statistični letopis)

Leta 2011 je v Sloveniji izrabilo pravico do dela s krajšim delovnim časom zaradi starševstva nekaj več kot 10.000 staršev. Leta 2010 je zaradi varstva in nege otroka delalo vsaj mesec dni manj časa kot običajno 44.000 oseb. Po pričakovanjih je bilo med njimi veliko več žensk kot moških, in sicer jih je bilo kar 72 %.

Varstvo otrok in starejših, ki potrebujejo pomoč

V šolskem letu 2010/11 je bilo v Sloveniji 891 vrtcev, v katere je bilo vpisanih skoraj 76.000 otrok, poleg tega pa je še več kot 160.000 otrok hodilo v eno izmed nekaj več kot 800 osnovnih ali podružničnih šol. Leta 2010 je malo manj kot pol (46 %) staršev otrok, mlajših od 15 let, izjavilo, da je njihov najmlajši otrok hodil v vrtec, da je bil v podaljšanjem bivanju ali pa da ga je (za plačilo) pazila varuška, medtem ko so bili oni v službi. Otroci drugih staršev so čas, ko so bili starši v službi, preživeli pri sorodnikih, sosedih, prijateljih ali so bili sami doma.

Tabela 4: Vrtci, osnovne šole in otroci, Slovenija

Šolsko leto	Vrtci		Osnovne šole	
	število	število otrok	število	število otrok
2005/06	777	57.134	862	169.599
2006/07	793	58.127	855	166.101
2007/08	811	61.359	852	164.768
2008/09	845	65.966	849	163.458
2009/10	863	71.124	844	161.805
2010/11	891	75.972	843	161.046

Vir: SURS (Statistični letopis)

V začetku leta 2012 je bilo v Sloveniji približno 100 domov za starejše; v njih je bilo prostora za skoraj 20.000 oskrbovancev, skoraj 10.000 prosilcem pa je bil sprejem v dom odklonjen. Leta 2010 je bilo med osebami, starimi od 15 do 64 let, 150.000 takih, ki so skrbele za kako osebo, starejšo od 15 let, ki je potrebovala pomoč zaradi bolezni,

invalidnosti in (ali) starosti. Ta pomoč je bila lahko večplastna: lahko je šlo za pomoč v gospodinjstvu, pri osebni negi (oblačenju, umivanju), pri hoji, pri urejanju finančnih zadev ipd. Med osebami, ki so nudile tako pomoč, je bilo skoraj 100.000 ali dve tretjini delovno aktivnih prebivalcev.

*Vse naše življenje poteka med tem,
kar hočemo, in tem, kar moramo storiti."*

Josef Čapek

Skoraj vsak drugi si začetek in konec delovnega časa določa sam

Več kot dve tretjini zaposlenih oseb sta spomladi 2010 imeli natančno določen čas prihoda na delo in čas odhoda z dela; to pomeni, da so te osebe verjetno težje usklajevale družinsko in poklicno življenje.

Več kot četrtnina zaposlenih oseb je imela gibljiv delovni čas; to pomeni, da so na delo lahko prihajale ali delovno mesto zapuščale v določenem časovnem intervalu.

Za usklajevanje družinskega in poklicnega življenja je pomembno, kako si zaposlena oseba predstavlja prožnost svojega delovnega mesta, torej to, koliko odsotnosti si lahko dovoli zaradi družinskih obveznosti. Po podatkih iz drugega četrtletja 2010 je 59 % zaposlenih

oseb izjavilo, da bi zaradi družinskih obveznosti smele priti na delo uro pozneje ali pa delo zapustiti uro prej. 25 % bi bilo to omogočeno samo izjemoma. 17 % zaposlenih oseb pa je menilo, da zaradi družinskih obveznosti ne bi smele zapustiti delovnega mesta uro prej ali priti na delo uro pozneje. Pri tem bi šlo za uro dela, ki bi jo zaposlene osebe lahko pozneje nadomestile ali pa (glede na dogovor) tudi ne; lahko bi šlo za dogovor, da je ura odsotnosti z dela sprejemljiva, če je delo opravljeno.

V Sloveniji imamo skoraj 900 vrtcev in nekaj več kot 800 osnovnih ali podružničnih šol; vrtce obiskuje skoraj 76.000 otrok, osnovne šole pa 160.000 otrok.

Celodnevne odsotnosti zaradi družinskih obveznosti

Še manj prožnosti (fleksibilnosti) je glede celodnevne odsotnosti. V enem izmed raziskovanj nas je zanimalo, ali je zaposlena oseba lahko zaradi družinskih obveznosti kak dan odsotna z dela ali ne, ne da bi se ji ta odsotnost upoštevala kot dopust ali štela za primanjkljaj delovnih ur (t. i. "minus" ure), ali ne. Dan, ko bi oseba ostala doma, bi lahko nadomestila z dodatnim delom; lahko pa bi šlo tudi samo za količino opravljenega dela: če bi bilo delo opravljeno, ji ur ne bi bilo treba nadomeščati. 34 % zaposlenih oseb je tedaj izjavilo, da te ugodnosti nima na voljo; 20 % zaposlenih oseb je dejalo, da bi imele tako ugodnost na voljo le izjemoma; 46 % zaposlenih oseb pa je dejalo, da bi zaradi družinskih obveznosti načeloma lahko dobile kakšen prost dan.

Vsak šesti delovno aktivni dela tudi ob sobotah

Vsak šesti delovno aktivni prebivalec Slovenije "raztegne" delovni teden tudi na soboto, približno vsak tretji pa dela tudi ob nedeljah. Skoraj polovica delovno aktivnih prebivalcev je leta 2011 delo opravljala ob večerih, približno petina pa jih je delala ponoči. Z vidika usklajevanja dela in družinskega življenja je poleg dela ob dnevih in urah, ki so navadno namenjeni počitku oz. prostemu času, neugodno tudi delo v izmenah. Leta 2011 je bilo v Sloveniji skoraj 250.000 izmenschkih delavcev, kar je pomenilo skoraj tretjino vseh zaposlenih oseb. Delež teh zaposlenih je bil nekoliko nižji kot pred desetletjem, vendar najverjetneje ne zaradi skrbi za družinsko življenje, ampak zaradi propadanja industrije v zadnjih letih.

Tabela 5: Delež delovno aktivnih prebivalcev, ki delajo ob koncih tedna, zvečer ali ponoči, Slovenija

	2001	2006	2011
Ob sobotah	59,7	62,2	59,6
Ob nedeljah	30,9	33,5	34,4
Zvečer	40,8	45,6	46,2
Ponoči	18,0	20,1	20,6

Vir: SURS

Delovni čas lahko prilagaja svojim potrebam manj kot desetina zaposlenih.

KOLIKO ZASLUŽIMO?

995,20 €

1535,11 €

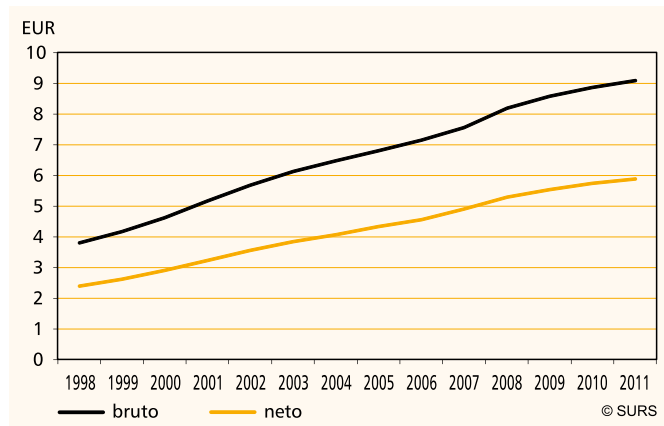
8 KOLIKO ZASLUŽIMO?

Želimo si nadpovprečnih plač, vendar take plače prejema le tretjina zaposlenih oseb. Približno polovica zaposlenih oseb prejema plačo, ki je nižja od 81 % povprečne plače v Sloveniji.

Povprečja, povprečja ...

Povprečna mesečna neto plača za leto 2011 je v Sloveniji znašala nekaj manj kot 990 EUR. Povprečno mesečno neto plačilo za uro je leta 2011 znašalo nekoliko manj kot 6 EUR.

Grafikon 10: Povprečno mesečno plačilo za uro, Slovenija

Vir: SURS

Najvišjo imajo zaposleni v dejavnosti oskrba z električno energijo, plinom in paro

Najvišjo povprečno mesečno neto plačo za leto 2011 so imele zaposlene osebe v dejavnosti oskrba z električno energijo, plinom in paro; znašala je nekoliko več kot 1.340 EUR. Na drugi strani pa so bili zaposleni v dejavnosti druge raznovrstne poslovne dejavnosti; ti so prejeli v letu 2011 mesečno povprečno nekoliko več kot 680 EUR neto.

Višja starost, višja plača

Pričakovano in logično. Čeprav bi mlajše osebe, ki vstopajo na trg dela, potrebovale več sredstev, saj so šele na začetku procesa ustvarjanja lastne materialne eksistence, pa jih žal nimajo. Zaposlene osebe v starosti od 15 do 24 let zaslužijo le 62 % plače oseb v starostni skupini od 35 do 44 let. Zaposlene osebe, ki so stare nad 65, zaslužijo več kot 4-krat več od oseb v starostni skupini od 15 do 24 let.

Zakonodajalci, visoki uradniki, menedžerji izstopajo

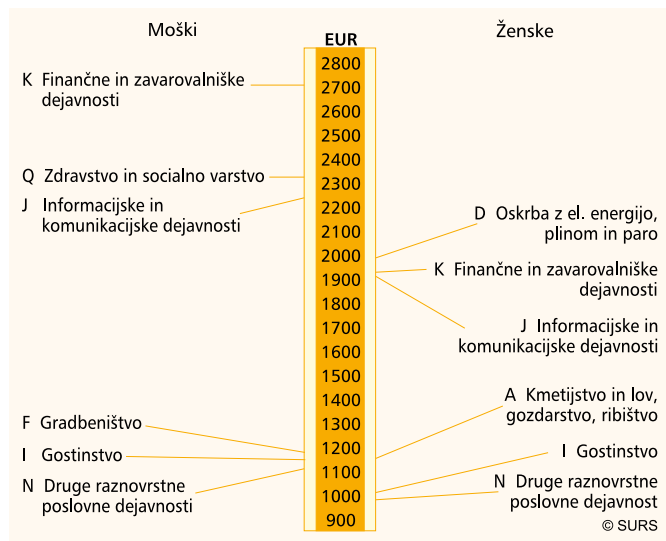
V teh poklicih so povprečne mesečne plače najvišje in v povprečju približno 3-krat višje kot v poklicih za preprosta dela. Med glavnimi poklicnimi skupinami se z visokimi plačami lahko pohvalijo tudi strokovnjaki, medtem ko so plače v poklicni skupini kmetovalci, gozdarji, ribiči, lovci le nekoliko višje kot v poklicih za preprosta dela.

Plače žensk so v nekaterih področjih dejavnosti v povprečju lahko tudi višje od plač moških

Plače žensk so v povprečju še vedno nekoliko nižje od plač moških (v letu 2010 za 3,5 %). Enako velja tudi za večino področij dejavnosti. V nekaterih področjih dejavnosti pa so plače žensk v povprečju vendarle bistveno višje od plač moških. Ta področja so: gradbeništvo (za več kot 20 %), oskrba z vodo, ravnanje z odpadki in odpadki,

saniranje okolja (za približno 15 %) ter promet in skladiščenje (za nekaj več kot 10 %). Ženske so v teh področjih dejavnosti na odgovornejših delovnih mestih, višja je tudi njihova izobrazba, zato je ustrezno višja tudi njihova plača.

Grafikon 11: Povprečna mesečna plača oseb, zaposlenih v izbranih področjih dejavnosti, po spolu, Slovenija, 2010

Vir: SURS

Med statističnimi regijami izstopata osrednjeslovenska in pomurska

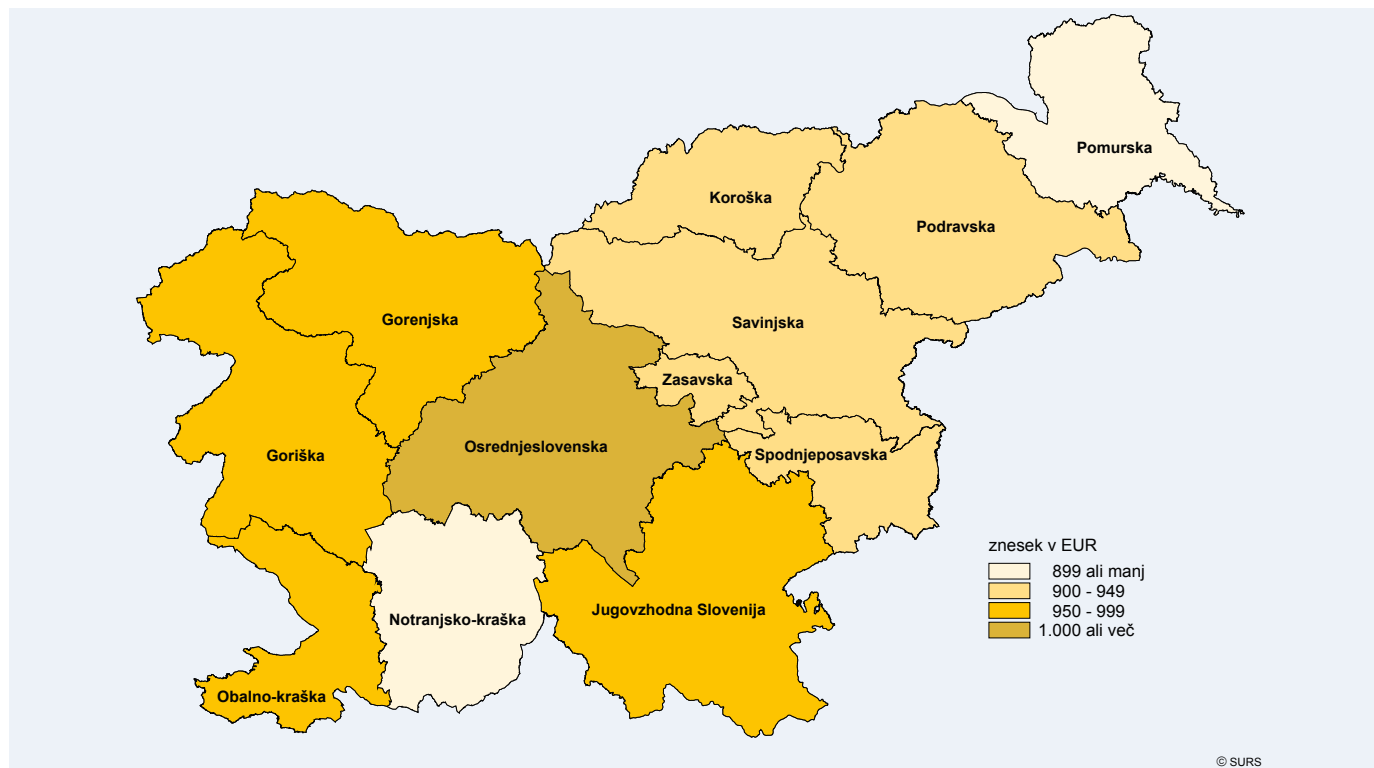
Povprečna mesečna neto plača za leto 2011 je bila najvišja v osrednjeslovenski statistični regiji in samo v tej je bila višja od nacionalnega povprečja; znašala je nekoliko več kot 1.080 EUR. Najnižjo povprečno mesečno neto plačo za leto 2011 so imeli v pomurski statistični regiji (nekoliko nad 880 EUR).

Med občinami izstopata Cerklje na Gorenjskem in Osilnica

Povprečna mesečna neto plača za leto 2011 je bila najvišja v občini Cerklje na Gorenjskem (nekoliko nad 1.180 EUR), najnižja pa v občini Osilnica (nekoliko pod 640 EUR). Osilnica je tudi ena izmed dveh občin (druga je Starše), v katerih povprečna mesečna bruto plača za leto 2011 ni presegla 1.000 EUR.

*“Denar je jezik,
ki ga razumejo vsi narodi.”*

Aphra Behn

Karta 1: Povprečna mesečna neto plača, statistične regije, Slovenija, 2011

Vira: SURS, GURS

KOLIKO STANEMO DELODAJALCE?

9 KOLIKO STANEMO DELODAJALCE?

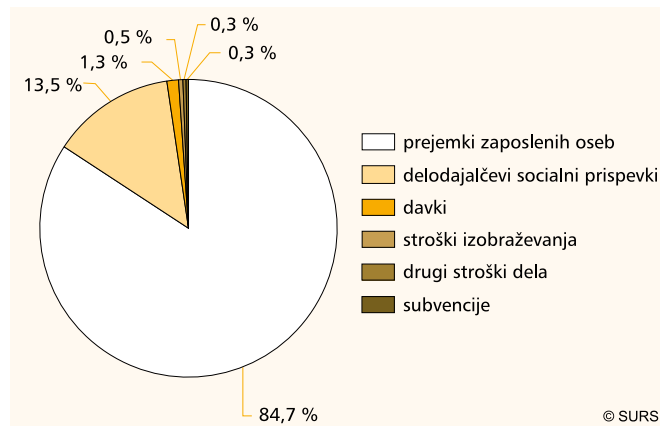
Delodajalec izpolni z izplačilom plače le del svojih obveznosti do zaposlenih oseb in do države. Poleg plače izplača zaposlenim osebam še razne dodatke, ki jim pripadajo po kolektivni pogodbi ali drugem aktu delodajalca. Poleg tega ima lahko z njimi sklenjen dogovor o posebnih izplačilih za opravljeno delo, kot so dodatna izplačila za osebno delovno uspešnost (stimulacije, bonusi, nagrade) in izplačila za uspešnost poslovanja (13. plača, božičnica); ta izplačila imenujemo variabilni del plače, saj višina izplačil ni vedno enaka ali jih lahko v določenem obdobju tudi ni, odvisno od uspešnosti posameznika in uspešnosti poslovanja poslovnega subjekta. Poleg tega pripadajo zaposlenim osebam še povračilo stroškov za prehrano med delom, povračilo stroškov za prevoz na delo in z dela, regres za letni dopust, morebitna jubilejna nagrada kot tudi odpravnina. Lonček pristavi še država; tej mora delodajalec nakazati prispevke za socialno varnost (glede na višino bruto plače), v preteklih letih (do leta 2008) ji je moral nakazovati tudi davek na izplačane plače⁷. Manjši del stroškov dela predstavljajo stroški za izobraževanje zaposlenih oseb in drugi stroški dela. Subvencije pa stroške dela zmanjšujejo.

Največji vpliv ima plača

Daleč največji strošek dela so plače. Delež samo osnovne bruto plače z dodatki je leta 2008⁸ obsegal malo manj kot 60 %; če upoštevamo še izplačila za osebno delovno uspešnost, izplačila za uspešnost

poslovanja in izplačila za vsa nadomestila plač v breme delodajalca, se delež zviša na nekaj nad 70 %; ko pa dodamo še regres, jubilejne nagrade, povračila stroškov za prevoz in prehrano in plačila v naravi, torej celotne prejemke zaposlenih oseb, ta delež znaša že skoraj 85 %. Med preostalimi stroški dela izstopajo še delodajalčevi socialni prispevki; ti znašajo 13,5 % celotnih stroškov dela.

Grafikon 12: Struktura stroškov dela, Slovenija, 2008¹⁾

1) Subvencije zmanjšujejo stroške dela.
Vir: SURS

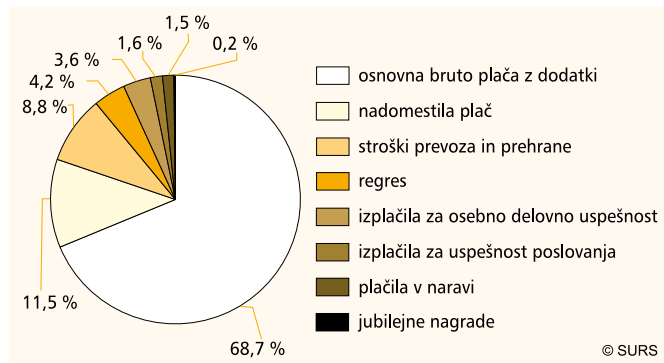
⁷ Davek na izplačano plačo je bil s 1. 1. 2009 ukinjen.

⁸ Podatki so iz raziskovanja o stroških dela, ki se izvaja vsaka 4 leta; zadnji znani podatki se nanašajo na leto 2008.

Nadomestila plač ter izplačila za prevoz in prehrano so omembe vreden strošek

Med prejemki zaposlenih oseb obsega največji delež osnovna bruto plača z dodatki, in sicer skoraj 70 %. Ob odsotnosti z delovnega mesta zaradi bolezni, letnega dopusta, praznikov in dela prostih dni pripada zaposleni osebi nadomestilo plače, katerega delež ni zanemarljiv, in sicer znaša 11,5 %. Tudi delež povračil stroškov za prehrano in prevoz je v Sloveniji visok; znaša skoraj 9 %. Regres se običajno izplača v enkratnem znesku; v tistem mesecu je to za delodajalca velik strošek, na letni ravni pa je to malo več kot 4 %.

Grafikon 13: Struktura prejemkov¹⁾ zaposlenih oseb, Slovenija, 2008

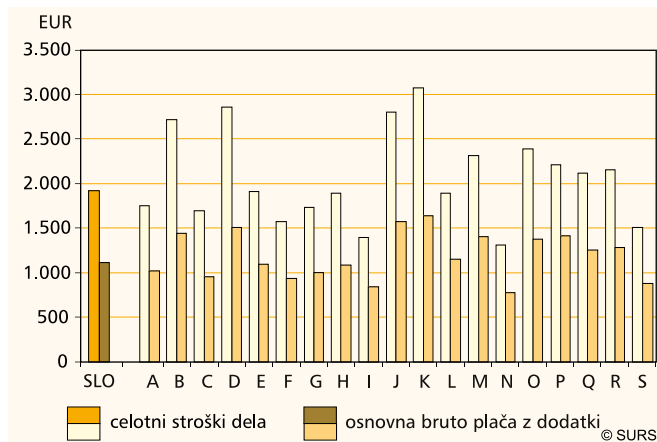
1) Vsota se zaradi zaokroževanja ne ujame.
Vir: SURS

Stroški dela rastejo

Stroški dela so bili leta 2008 skoraj za 20 % višji kot leta 2004, od leta 2000 pa so se zvišali skoraj za 65 %.

Stroški dela so bili najvišji v finančnih in zavarovalniških dejavnostih (K) ali skoraj za 61 % višji od slovenskega povprečja, najnižji pa v dejavnosti druge raznovrstne poslovne dejavnosti (N) in v dejavnosti gostinstvo (I), in sicer so v vsaki dosegli približno le 70 % slovenskega povprečja.

Grafikon 14: Stroški dela po področjih dejavnosti SKD 2008, Slovenija, 2008

Vir: SURS

Stroški dela niso povsod enaki

Z regionalnega vidika so bili stroški dela v povprečju višji od slovenskega povprečja samo v osrednjeslovenski statistični regiji, in sicer za 13 %; v vseh drugih regijah so bili nižji; najnižji so bili v pomurski statistični regiji (80 % slovenskega povprečja).

Večji poslovni subjekti so imeli v primerjavi z manjšimi višji večji del stroškov dela; to še posebej velja za izplačila za osebno delovno uspešnost, za nadomestila plač in za stroške plačil za prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje. V letu 2008 so imeli najvišje stroške dela poslovni subjekti, ki so zaposlovali od 250 do 499 oseb (za več kot 12 % višje od slovenskega povprečja), najnižje pa tisti, ki so zaposlovali od 1 do 9 oseb (83 % slovenskega povprečja).

Razlika v višini stroškov dela je tudi med javnim in zasebnim sektorjem; v javnem sektorju so bili mesečni stroški dela v povprečju za 30 % višji kot v zasebnem sektorju. V zasebnem sektorju so bila v povprečju višja kot v javnem sektorju izplačila za osebno delovno uspešnost, v javnem sektorju pa so bili v povprečju višji kot v zasebnem sektorju povprečna osnovna bruto plača z dodatki in tudi nadomestila plač.

Struktura stroškov dela ostaja večinoma enaka

Podrobnejši pregled strukture stroškov dela skozi leta kaže, da se od leta 2000 do leta 2008 ta skoraj ni spremenila. V vseh letih je največji delež stroškov dela zavzemala osnovna bruto plača z dodatki, in sicer leta 2000 57,9 %, leta 2004 58,0 %, leta 2008 pa 58,2 %. Tudi strukturni deleži drugih sestavin stroškov dela na ravni Slovenije se niso bistveno razlikovali, razen delež davka na izplačane plače; delež tega davka se je namreč v letu 2008 glede na leti 2004 in 2000 znižal zaradi nižjih davčnih stopenj. V letu 2000 je bil delež tega davka 3,2-odstoten, v letu 2004 3,8-odstoten, v letu 2008 pa le 1,3-odstoten (s 1. 1. 2009 je bil ukinjen).

*“Moja težava je, kako uskladiti svoje navade na debelo
z dohodkom na drobno.”*

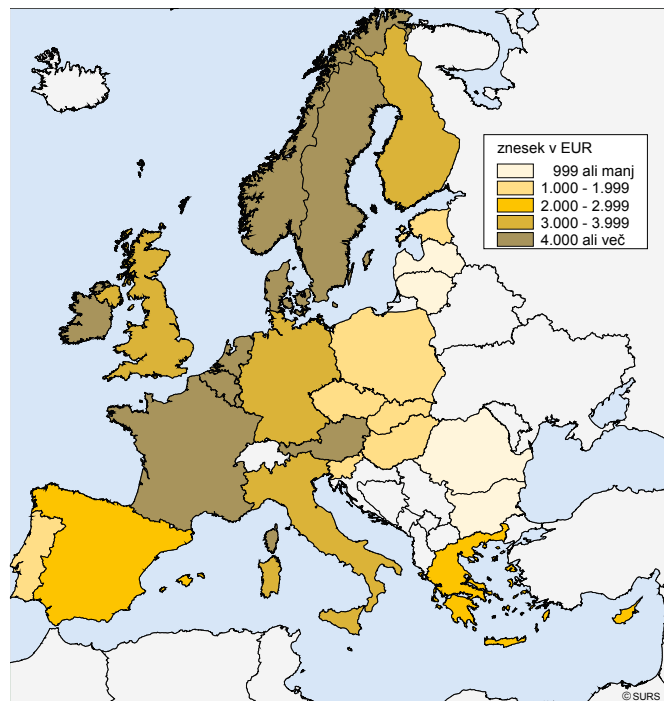
Errol Flynn

Stroški dela najvišji v Luksemburgu, najnižji v Bolgariji⁹

Slovenija se je po višini povprečnih mesečnih stroškov dela na zaposleno osebo v letu 2008 s 1.991 EUR uvrstila med države s srednje visokimi povprečnimi stroški dela, in sicer med Ciper (2.387 EUR) in Portugalsko (1.747 EUR). Najvišje stroške dela so v letu 2008 imele Norveška¹⁰ (6.008 EUR), Danska (4.644 EUR), Luksemburg (4.630 EUR) in Švedska (4.428 EUR), najnižje pa Bolgarija (374 EUR), Romunija (648 EUR) in Litva (848 EUR).

Tako kot v Sloveniji je tudi v preostalih državah članicah EU-27 zavzemala med stroški dela v letu 2008 največji delež osnovna bruto plača z dodatki, vendar pa so se ti deleži med državami močno razlikovali; delež osnovne bruto plače z dodatki je na primer znašal na Malti več kot 76 % celotnih stroškov dela, v Avstriji pa malo manj kot 52 % (v Sloveniji 57,6 %, v EU-27 60,5 %).

Karta 2: Stroški dela, države članice EU-27 in Norveška, 2008

Vir: Eurostat

⁹ Vir: Eurostat (19. 4. 2012). Podatki, ki jih je Eurostat uporabil za izračun za leto 2008, zajemajo poslovne subjekte z 10 ali več zaposlenimi osebami, in sicer le za dejavnosti B-S, vendar brez O; to pomeni, da v rezultatih niso upoštevane dejavnost kmetijstvo in lov, gozdarstvo, ribištvo in dejavnost javne uprave in obrambe, dejavnost obvezne socialne varnosti.

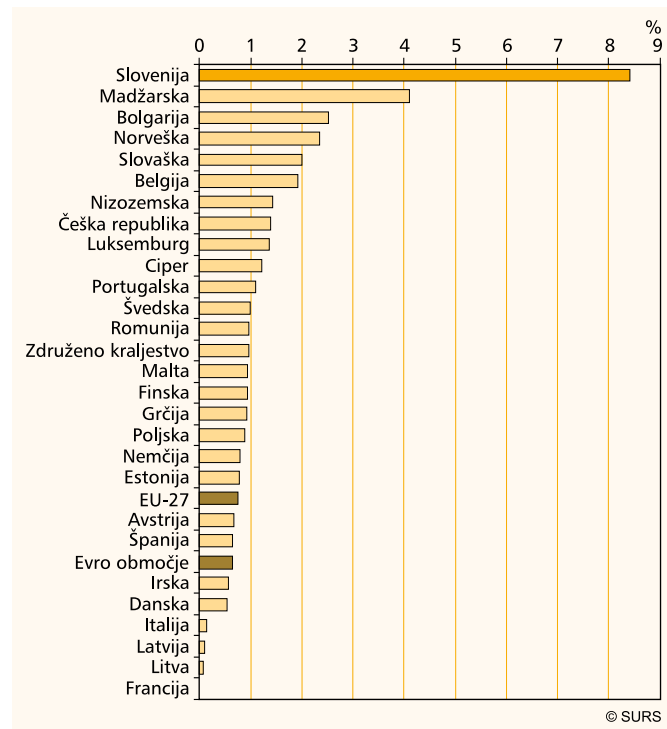
¹⁰ Norveška ni država članica EU-27.

Delež plačil v naravi najvišji v Sloveniji

V primerjavi z drugimi državami je Slovenija leta 2008 izstopala po deležu plačil v naravi (ta je znašal 8,4 %, v EU-27 pa 0,76 %). Sledile so Madžarska (4,1 %), Bolgarija (2,5 %), Norveška (2,4 %) in Slovaška (2,0 %), v ostalih državah pa je bil delež nižji od 2 %.

Razlog za to razliko je ta, da se v to sestavino stroškov dela po definiciji Eurostata vštejejo stroški za prehrano, ti pa zavzemajo v Sloveniji v celotnih stroških dela precej velik delež.

Grafikon 15: Deleži plačil v naravi, države članice EU-27 in Norveška, 2008

Vir: Eurostat

PROŽNA VARNOST ZAPOSLOTITVE

10 PROŽNA VARNOST ZAPOSLOTITVE

Prožna varnost zaposlovanja zadeva delodajalce in delojemalce. Prvi si prizadevajo za večjo prožnost predvsem v obliki lažjega prilagajanja delovne sile gospodarskim razmeram. Večja prožnost delovne sile naj bi tako zagotavljala podjetjem večjo učinkovitost. Obenem prožnost zaposlitve pomeni manjšo varnost in večjo negotovost zaposlitve za delojemalce, saj lahko v času slabših gospodarskih razmer hitreje ostanejo brez dela.

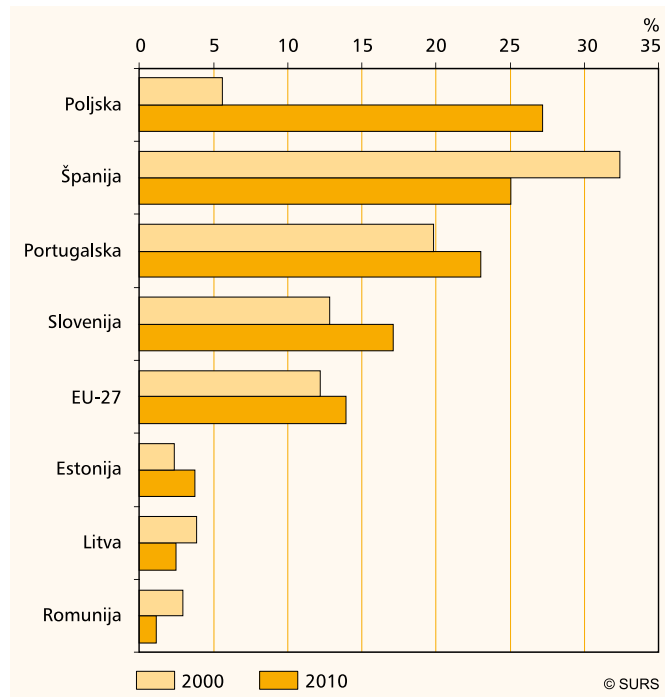
Prožnost zaposlitve merimo z različnimi kazalniki. Najpogostejša sta zaposlitev za določen čas in zaposlitev z delovnim časom, krajšim od polnega; kazalnik prožnosti zaposlitve je tudi samozaposlenost.

Vse bolj se uveljavlja delo za določen čas

V Sloveniji se je v zadnjih 15 letih močno povečal delež zaposlenih za določen čas. To so zaposleni, ki imajo pogodbo o delu za določen čas, tisti, ki delajo prek študentskega servisa, ali tisti, ki opravljajo pogodbeno delo. Med zaposlene za določen čas ne uvrščamo samozaposlenih, saj nimajo pogodb o delu; štejemo jih med tiste, ki delajo za nedoločen čas.

V Sloveniji je delež zaposlenih za določen čas v letu 1995 (v začetnih letih tranzicije) znašal 8,4 %, do leta 2010 pa je narasel na 17,3 %. Tako se je Slovenija v letu 2010 uvrstila med države z največjim deležem zaposlitev za določen čas; višje vrednosti so namreč dosegali le na Nizozemskem, Portugalskem, v Španiji in na Poljskem. Na Slovaškem, v Bolgariji, Estoniji in Litvi so v letu 2010 imeli po manj kot 6 % zaposlitev za določen čas, najmanj takih zaposlitev, malo več kot 1 %, pa so imeli v Romuniji. V teh državah, v katerih je trg dela sicer precej tog, so imeli hkrati bodisi višje stopnje brezposelnosti bodisi višje stopnje neaktivnosti (ta zajema tiste, ki ne delajo, dela ne iščejo ali pa dela niso pripravljene sprejeti v razmeroma kratkem času).

Grafikon 16: Zaposleni za določen čas, države članice EU-27

Vira: SURS, Eurostat

Kdo zaposluje mlade?

Kdo so oz. so bili zaposleni za določen čas pri nas? V letu 2010 so največji del med njimi sestavljali mladi: skoraj tri četrtine zaposlenih, ki so opravljali delo za določen čas, je bilo starih manj kot 35 let. Med vsemi zaposlenimi pa je bilo takih, ki so bili zaposleni prek študentskega servisa, 5 %; pri tem je 30 % vseh del za določen čas predstavljalo delo prek študentskega servisa. Študentsko delo je povezano z dejstvom, da se vedno več mladih odloča za nadaljevanje šolanja na terciarni ravni: med osebami v starostni skupini 19–30 let se jih je leta 2000 izobraževalo več kot 30 %, leta 2010 pa 45 %.

*“Kdor je zamišljen, ni brezdelen.
Delo je lahko vidno in nevidno.”*

Victor Hugo

35 ur, merilo za delo za delovni čas, krajši od polnega ...

Meja zaposlitve za delovni čas, krajši od polnega, je v Sloveniji 35 ur; to pomeni, da tisti, ki delajo več, delajo s polnim delovnim časom, medtem ko tisti, ki delajo 35 ur ali manj, delajo z delovnim časom, krajšim od polnega. V Sloveniji opravlja delo z delovnim časom, krajšim od polnega, skoraj 9 % zaposlenih.

... takó dela že vsak drugi na Nizozemskem, v Sloveniji pa vsak dvanajsti

Delež zaposlenih z delovnim časom, krajšim od polnega, je že več let najvišji na Nizozemskem, in sicer dosega več kot 50 %. K vrednosti

tega podatka največ “prispevajo” ženske, saj jih – med zaposlenimi – 70 % dela z delovnim časom, krajšim od polnega. V Sloveniji ima tako obliko zaposlitve 12 % zaposlenih žensk. Razlogov, da sorazmerno malo žensk v Sloveniji dela z delovnim časom, krajšim od polnega, je več: precej dobro razvita mreža varstva otrok (to vpliva na sorazmerno enostavno usklajevanje družinskega in poklicnega življenja), podaljšano bivanje v šoli, urnik dela, ne nazadnje pa tudi sobivanje več generacij v družinah (v takih družinah vsaj včasih popazijo na vnuke stari starši, in to lahko starše precej razbremeni).

In zakaj je v letu 2010 v Sloveniji skoraj 9 % zaposlenih opravljalo tedensko manj kot 36 ur? Skoraj tretjina izmed teh je opravljala manj ur, ker se je hkrati še redno izobraževala (torej je šlo tu predvsem za zaposlene prek študentskih servisov), 23 % jih je opravljal manj ur zaradi bolezni, invalidnosti ali delne upokojitve, 22 % pa jih ni našlo dela z daljšim delovnim časom ali pa je bilo zanje premalo dela.

V Sloveniji je leta 2010 delalo z delovnim časom, krajšim od polnega, 12 % zaposlenih žensk. Na Nizozemskem je imelo tako obliko zaposlitve približno 70 % zaposlenih žensk.

Samozaposlenost je v Sloveniji okoli 12-odstotna

Samozaposlitev prebivalcem Slovenije ni tuja, zlasti v letih po osamosvojitvi se je obseg te oblike dela zelo povečal. Prvi podatki iz Ankete o delovni sili – ti sežejo v leto 1993 – kažejo, da je bilo takrat med vsemi delovno aktivnimi prebivalci nekaj več kot 12 % samozaposlenih. Po začetnem povečanju števila samozaposlenih, ko so lokalne trgovine rasle kot “gobe po dežju”, pa je delež samozaposlenih v nadaljnjih letih nekoliko upadal. Leta 2010 je bilo

med vsemi delovno aktivnimi v Sloveniji 12,4 % samozaposlenih. Deloma je k povečanju tega deleža prispeval Zavod RS za zaposlovanje s programom subvencioniranja novih samozaposlenih, ki ga je začel izvajati v tem obdobju, deloma pa je na to vplival – bržkone še bolj kot subvencije – nov način zaposlovanja: delodajalci namreč v zadnjem času raje zaposlijo koga, ki ima status s. p., kot da bi z delojemalcem sklenili delovno razmerje. Tak način zaposlovanja jim omogoča, da lahko s samozaposlenim hitreje prekinajo sodelovanje, obenem pa imajo do njih manj obveznosti, kar zadeva odmor, dopust, izobraževanje ipd.

Varnost zaposlitve

Prožnost zaposlitve je zaželeno, če trg dela dobro deluje na obeh straneh – tako pri povpraševanju po delu kot pri ponudbi dela. Potencialna izguba zaposlitve namreč ne sme pomeniti občutnega izpada dohodka in bojazni pred dlje časa trajajočo brezposelnostjo.

V Sloveniji so vsi zaposleni v formalnem delovnem razmerju zavarovani za čas brezposelnosti. Mesečno plačilo za primer brezposelnosti plačata tako delodajalec kot delojemalec; zaposleni (delojemalci) prispevajo 0,14 % bruto plače, delodajalec pa doda še 0,06 % bruto plače zaposlenega.

Prejemanje denarnega nadomestila za čas brezposelnosti je odvisno od trajanja zaposlitve in deloma tudi od starosti zaposlenega. Od januarja do oktobra 2011 je prejela to nadomestilo tretjina vseh prijavljenih na zavodu za zaposlovanje; do prejetja tega nadomestila so bile te osebe upravičene v povprečju skoraj 9 mesecev, višina nadomestila pa je znašala približno 650 EUR bruto.

Čeprav se je delež izdatkov za socialno zaščito in socialne prejemke glede na slovenski BDP od leta 1996 do leta 2009 povečeval, pa se je

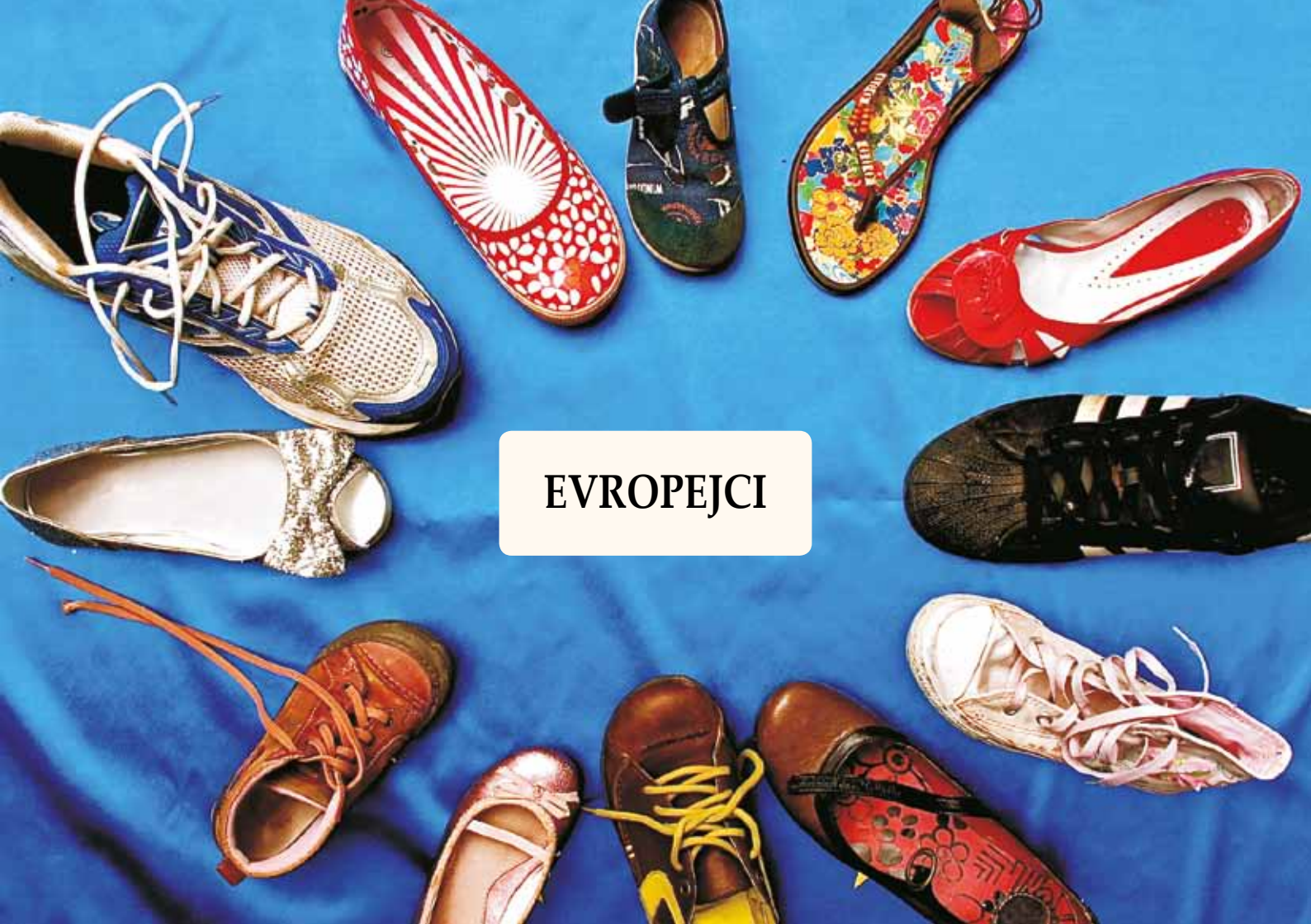
delež BDP-ja, namenjen brezposelnim, v tem obdobju znižal z 1,0 % na 0,6 %. V času ugodnih gospodarskih razmer (konjunktura) je ta delež znašal le 0,4 %.

Kako prožna je varna zaposlitev?

V državah članicah EU veljajo danes različni zaposlitveni sistemi; razlikujejo pa se predvsem po prožnosti trga dela. Za svetel zgled države s prožno varnostjo zaposlitve velja Danska; v tej državi je vidno dobro součinkovanje liberalnega trga dela in socialne varnosti. Na drugi strani pa so države vzhodne Evrope, v katerih vladajo rigidnejši zaposlovalski zakoni.

V Sloveniji smo približno na sredi: za mlade veljajo nova, prožnejša merila, srednja in starejša generacija pa je v večji meri zaposlena na podlagi rigidnejše zakonodaje. To je tudi razlog, da se mladi težje uveljavijo na trgu dela v Sloveniji in da zato posegajo po negotovih, projektnih delih, nemalo jih celo podaljšuje študij, ker jim to omogoča delo prek študentskih servisov. V zadnjem času nekateri, predvsem bolj izobraženi, iščejo delo v tujini. Med prebivalci, živečimi v krajih ob meji z Avstrijo in Italijo, pa je vedno več takih, ki so si poiskali delo v krajih čez mejo in se tja dnevno vozijo. Na račun dnevnih migrantov, zaposlenih v Avstriji, se po podatkih zavoda RS za zaposlovanje za leto 2011 stopnja registrirane brezposelnosti v obmejnih regijah, predvsem na Štajerskem, Koroškem in v Pomurju, zmanjšuje.

Odpor do prožnih oblik zaposlitve v Sloveniji nakazuje, da obstaja velika potreba po varnosti zaposlitve. Glede na trend večanja deleža zaposlenih v prožnih oblikah zaposlitve bo zagotavljanje varnosti socialnega položaja v prihodnje vse pomembnejše. V Sloveniji je namreč v letu 2010 delalo v eni izmed prožnih oblik zaposlitve več kot 30 % delovno aktivnih ali 25 % več kot pred desetimi leti.

EVROPEJCI

11 EVROPEJCI

Slovenski trg dela predstavlja le majhen delež celotnega trga dela Evropske unije. Med 239 milijoni aktivnih prebivalcev EU, torej med tistimi, ki so imeli delo ali so delo aktivno iskali, je leta 2010 nekaj več kot milijon aktivnih prebivalcev Slovenije pomenilo 0,4 % vseh aktivnih prebivalcev v EU. Ta podatek nas je uvrstil pred Malto, Luksemburg, Ciper in Estonijo. Nemški trg dela pa je pomenil največji delež celotnega trga dela EU, in to 17,4 %; sledila sta Združeno kraljestvo s 13,1 %, in Francija z 11,9 %. Ti podatki so močno vezani na število prebivalcev v posamezni državi, zato ne povedo dosti o resničnem stanju na trgu dela v posamezni državi. Bolj smiselno je države primerjati glede na stopnje aktivnosti, delovne aktivnosti, brezposelnosti itd

Največji odstotek vseh aktivnih prebivalcev med državami članicami EU je v Nemčiji (17,4 %), potem v Združenem kraljestvu (13,1 %) in v Franciji (11,9 %). Aktivni prebivalci Slovenije pomenimo 0,4 % vseh aktivnih prebivalcev v EU.

Podatki kažejo, da je EU v zadnjem desetletju postala bolj aktivna. Povprečna stopnja aktivnosti v 27 državah članicah EU se je namreč od leta 2000 do leta 2010 dvignila z 61,2 % na 63,3 %. Aktivnost se je najbolj povečala v Španiji, najbolj upadla pa je v Romuniji. Slovenska stopnja aktivnosti je bila v zlati sredini lestvice držav članic EU, v zadnjih desetih letih pa se je zmerno povečala.

Mladi po stopnji aktivnosti kar v povprečju...

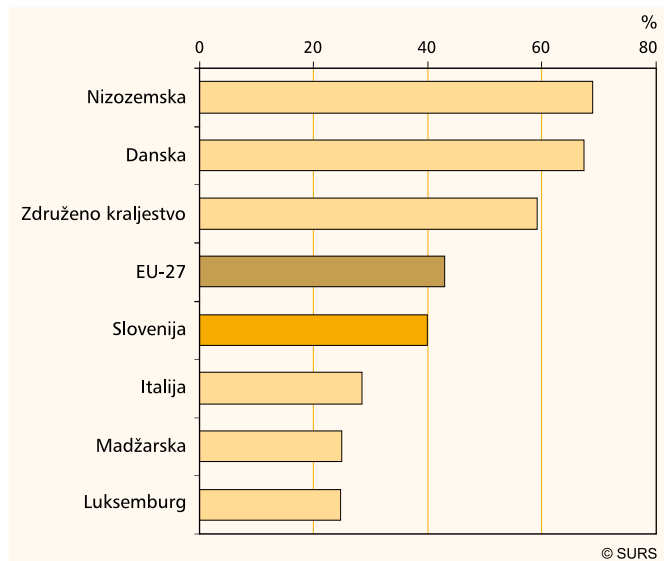
Pri preučevanju stopenj aktivnosti je zanimivo primerjati stopnje aktivnosti med mladimi na eni in starejšimi prebivalci na drugi strani. Stopnje aktivnosti srednje generacije (tj. oseb med 25. in 54. letom) so namreč v večini razvitih držav visoke, saj so to osebe v najbolj "delovnem obdobju". To pa ne velja za mlade; ti so še na začetku delovne kariere in še potrebujejo priložnost, da se dokažejo in uveljavijo na trgu dela.

Stopnja aktivnosti med mladimi, starimi od 15 do 24 let, je bila v letu 2010 največja na Nizozemskem (69 %), potem na Danskem, v Združenem kraljestvu, v Avstriji in na Švedskem. V Luksemburgu pa so bili mladi navzoči na trgu dela v najmanjšem odstotku (24,7 %); sledili sta Madžarska in Italija. Slovenija je bila glede na stopnjo aktivnosti med mladimi nekoliko pod povprečjem EU.

*"Država je človeška skupnost,
ki v mejah ozemlja z uspehom zahteva
za svoj račun monopol fizičnega legitimnega nasilja."*

Max Weber

Grafikon 17: Stopnje delovne aktivnosti med mladimi (15–24 let), države članice EU-27, 2010

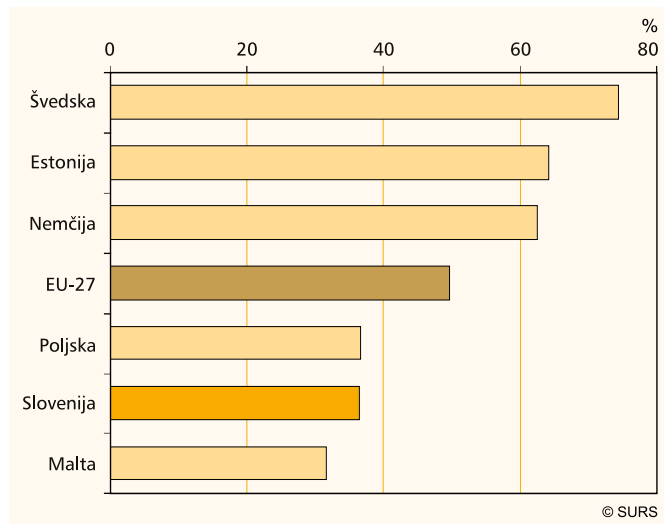
Vir: Eurostat

... starejši pa daleč pod povprečjem

Med starejše uvrščamo osebe, stare 55–64 let; po 65. letu namreč stopnje aktivnosti strmo upadejo, saj upokojitvena starost v nobeni državi članici EU-27 ne presega te meje. V zadnjih desetih letih je bilo prav med starejšimi največ sprememb v aktivnosti, saj se delovna doba daljša, in to se odraža v naraščajočih stopnjah aktivnosti med starejšimi. V zadnjem desetletju se je stopnja aktivnosti med starejšimi prav v vseh teh državah, razen v Romuniji, povečala, in sicer v povprečju za 10 odstotnih točk.

Sloenci se zaradi nizke stopnje aktivnosti med starejšimi močno razlikujemo od drugih. Leta 2000 je delalo ali iskalo delo le 23,7 % starejših, leta 2010 pa je bilo teh 36,5 %; ta podatek nas je uvrstil le pred Malto (tam je bilo aktivnih 31,6 % starejših). Čeprav se je stopnja aktivnosti starejših v Sloveniji opazno povečala, še vedno močno zaostajamo za skandinavskimi državami, za Nemčijo in Estonijo; v teh državah je namreč aktivnih okoli 60 % starejših.

Grafikon 18: Stopnje delovne aktivnosti med starejšimi (55–64 let), države članice EU-27, 2010

Vir: Eurostat

Je visoka stopnja aktivnosti res vedno znamenje dobrih razmer na trgu dela?

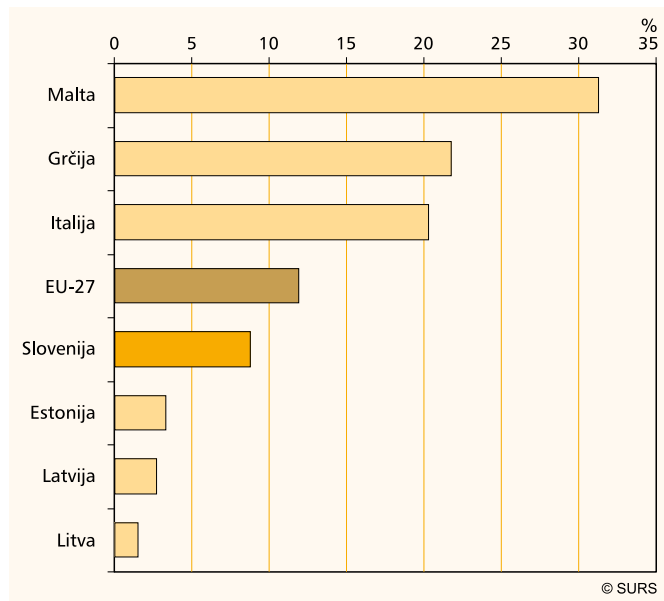
Aktivno prebivalstvo tvorijo delovno aktivni in brezposelni. Visoka stopnja delovne aktivnosti ne pomeni nujno ugodnih razmer na trgu dela, saj je ta lahko visoka na račun visoke stopnje brezposelnosti. To na primer velja za Španijo; tam so stopnje aktivnosti sicer nad povprečjem EU, vendar v veliki meri tudi zaradi visokih stopenj brezposelnosti (te so namreč več kot še enkrat višje od povprečja EU-27).

Med države z najvišjimi stopnjami delovne aktivnosti so se v letu 2010 uvrščale Nizozemska, Danska, Švedska in Ciper; v teh državah so stopnje delovne aktivnosti znašale okoli 65 %. Najnižje stopnje delovne aktivnosti so izkazovale Madžarska, Italija in Malta, okrog 50 %.

Odstotek delovno aktivnih žensk ponekod večji, drugje manjši

Delovno aktivnost je zanimivo preučevati glede na spol, saj se odnos do zaposlovanja žensk in politike s tega področja med državami močno razlikuje. V skandinavskih državah, ki sodijo med začetnice uvajanja aktivnih politik zaposlovanja žensk, in v Baltskih državah, v katerih je dolga leta prevladoval egalitarni komunizem, so na primer stopnje delovne aktivnosti za moške v letu 2010 le za malenkost presegale stopnje delovne aktivnosti za ženske. Nasprotno je veljalo za države južne Evrope, v katerih je družina temeljna institucija družbe; tam so tedaj stopnje delovne aktivnosti za ženske močno zaostajale za stopnjami delovne aktivnosti za moške. Razlike so bile največje na Malti, v Grčiji in v Italiji. Zanimivo je, da so bile razlike v delovni aktivnosti med moškimi in ženskami velike tudi v Češki republiki.

Grafikon 19: Razlike med stopnjami delovne aktivnosti za ženske in za moške, države članice EU-27, 2010

Vira: SURS, Eurostat

Najmanj brezposelnih je v Luksemburgu

Po definiciji Mednarodne organizacije dela štejemo med brezposelne osebe, ki v tednu pred anketiranjem niso delale, vendar aktivno iščejo delo in so takoj (v dveh tednih) pripravljene sprejeti delo. V času gospodarske krize se z najvišjimi stopnjami brezposelnosti spopadajo v Španiji in v baltskih državah. Z visokimi stopnjami brezposelnosti se spopadajo tudi na Irskem in na Portugalskem; v teh dveh državah se je število brezposelnih v zadnjem desetletju najbolj povečalo.

Najnižje stopnje brezposelnosti so imeli – tako kot pred desetletjem – spet v Luksemburgu; sledili sta Nizozemska in Avstrija; tudi ti dve državi sta v zadnjih desetih letih izkazovali zelo nizke stopnje brezposelnosti.

Glede na stopnje brezposelnosti se je Slovenija leta 2008 uvrstila med pet držav z najnižjimi stopnjami v EU, kriza pa je povečala število brezposelnih pri nas bolj kot v nekaterih drugih državah, tako da smo se po lestvici premaknili proti sredini.

Dolžina delovnega tedna je v posameznih državah različna

Delovni teden je v državah članicah EU v letu 2010 trajal povprečno 37,5 ure; moški so delali povprečno 40,7 ure, ženske pa povprečno 33,7 ure.

Najmanj časa na teden so na delovnem mestu preživele ženske na Nizozemskem: v povprečju 24,5 ure, kar je posledica velikega deleža žensk v tej državi, ki imajo zaposlitev z delovnim časom, krajšim od polnega. To gre v glavnem na račun ureditve varstva otrok na Nizozemskem, ki jih namreč omejuje, da bi opravljale daljši delovnik.

Najdaljši delovnik so imeli moški v Grčiji, in sicer so delali v povprečju 44,3 ure na teden. Upoštevati pa je treba, da na vrednost tega podatka vpliva velik delež samozaposlenih, ki v času turistične sezone opravljajo delo pravzaprav ves čas, zunaj sezone pa sicer delajo manj.

KRATICE IN MERSKE ENOTE

EU	Evropska unija
EUR	evro
Eurostat	Statistični urad Evropske unije
SIT	slovenski tolar
SLO	Slovenija
SURS	Statistični urad Republike Slovenije
h	ura
kg	kilogram
l	liter
min.	minuta

ŠIFRANT PODROČIJ DEJAVNOSTI, SKD 2008

A	KMETIJSTVO IN LOV, GOZDARSTVO, RIBIŠTVO
B	RUDARSTVO
C	PREDELOVALNE DEJAVNOSTI
D	OSKRBA Z ELEKTRIČNO ENERGIJO, PLINOM IN PARO
E	OSKRBA Z VODO, RAVNANJE Z ODPLAKAMI IN ODPADKI, SANIRANJE OKOLJA
F	GRADBENIŠTVO
G	TRGOVINA, VZDRŽEVANJE IN POPRAVILA MOTORNIH VOZIL
H	PROMET IN SKLADIŠČENJE
I	GOSTINSTVO
J	INFORMACIJSKE IN KOMUNIKACIJSKE DEJAVNOSTI
K	FINANČNE IN ZAVAROVALNIŠKE DEJAVNOSTI
L	POSLOVANJE Z NEPREMIČNINAMI
M	STROKOVNE, ZNANSTVENE IN TEHNIČNE DEJAVNOSTI
N	DRUGE RAZNOVRSTNE POSLOVNE DEJAVNOSTI
O	DEJAVNOST JAVNE UPRAVE IN OBRAMBE, DEJAVNOST OBVEZNE SOCIALNE VARNOSTI
P	IZOBRAŽEVANJE
Q	ZDRAVSTVO IN SOCIALNO VARSTVO
R	KULTURNE, RAZVEDRILNE IN REKREACIJSKE DEJAVNOSTI
S	DRUGE DEJAVNOSTI

KAKO DO STATISTIČNIH PODATKOV IN INFORMACIJ?

- **na spletnih straneh Statističnega urada RS**
www.stat.si
- **po pošti, telefonu, telefaksu ali elektronsko**
naslov: Statistični urad Republike Slovenije,
Litostrojska cesta 54, 1000 Ljubljana, Slovenija
telefon: (01) 241 64 04
telefaks: (01) 241 53 44
telefonski odzivnik: (01) 475 65 55
e-naslov: info.stat@gov.si
- **z naročilom statističnih publikacij**
naslov: Statistični urad Republike Slovenije,
Litostrojska cesta 54, 1000 Ljubljana, Slovenija
telefon: (01) 241 52 85
telefaks: (01) 241 53 44
e-naslov: prodaja.surs@gov.si
- **z obiskom v Informacijskem središču**
poslovni čas: od ponedeljka do četrтка od 9.00 do 15.30
petek od 9.00 do 14.30